ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 93 (18475) | 1990 ий 21 апрель, шуматкече | Акше 3 ыр

МОСКВАШТЕ ТОРЖЕСТВЕННЫЙ ПОГЫНЫМАШ

Владимир Ильич Лениным — Октябрьын онжым, Коммунистический партийлан да Совет государстволан негызым ыштыше еҥым — перестройка мемнан дек эше чотырак лишемден. Ме вашталтышым ыштен толмынам Ленинын келге шонымашыж дене тангастарен тергена. Ленинын курым-курымашлык ойжо-влак мемнам сеҥымашымат, лийше йоҥылышымат объективно аклаш, революцийым умбакыже шуйышашлан кӱлеш урокым налын шогаш туныктат. Кызытсе илыш мемнам пеш кугу мыслительын да айдемын трудшо-влак да ойжо дек уэш-пачаш пӧртылта.

20 апрельыште Москваште, ССР Союзын Кугу театрыштыже, В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темме кече лӱмеш торжественный погынымаш лийын. Тушко столицысе да Подмосковьесе пашаче коллектив, партийный, совет да общественный организаций-влакын представительышт, калык депутат, наука да культура деятель, Совет Вооруженный Вийын воинже, ленинский партийын ветеранже-влак погыненыт.

Торжественный погынымaште М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, Е. К. Лигачев, Ю. Д. Маслюков, В. А. Медведев, Н. И. Рыжков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Е. М. Примаков, Б. К. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов, СССР Федераций Советын да СССР Президентский Советын членышт, СССР Верховный Советын палатыже-влакын председательышт участвоватленыт.

Торжественный погынымaшым КПСС МГК-н первый секретарьже, КПСС ЦК-н Российский бюрожын членеже Ю. А. Прокофьев почын.

Совет Союзын Гимнже йоҥгалтеш.

«Ленин нерген мутым» СССР-ын Президентше, КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачев ойлен. Тудым кугу вниманий дене колыштыныт.

Торжественный погынымaште лийше-влак «Интернационалым» кумыл нӧлтын мурат.

Вараже кугу пайрем концерт лийын.

* * *

Тиде кечынак Коммунистический партийым да Совет государствым вуйлатыше-влак В. И. Ленинын Мавзолейышкыже мием коштыныт да венокым пыштеныт.

(ТАСС).

ЛЕНИН НЕРГЕН МУТ

Полташ-влак! Гений-влаклан тидын дене ойыртемалтыт: нуно еҥ-влаклан кеч-кунамат кӱлешан улыт да кажне гана нунын деке у шӧрын деке савырнат.

Перестройка мыланна чын Лениным почеш, да тидын дене пырляк тудын политический да теоретический наследийже, тудын личностьшо тачак адакат идейный ден политический кучедалмашын рӱдышкыжӧ логалыныт. Да тыште чылажат перестройкын социалистический корно дене каймыж гыч лектын шога.

Ленин социалистический идейым виянгдаш да илышыш пурташ моточ кугун полшен. Чыла тӱрлӧ савыртыш гоч, йоҥылыш да трагедий гоч тиде идей шканыже корным умбакыже почын кая. Ленин ок лий гын, Онянийым ыштен кертме секрет тыште: тудо историйым ончыко шӱкен шогышо вийым чын аклен моштен, можо тиде жапыште садыгак лийшаш, можын ончыкылыкшо уло — тидыжым тудо политикыште сайын келыштарен моштен.

Переходный пагытлан, обстановка писын вашталт шогымо условийлан Ленинын политик да теоретик улмо диалектический потенциалже поснак чот шерге. Ленин противоречиян чыла факторвлакым авалтен да тӱҥ тенденцийым палемден моштен, событий могай корно дене каен кертмым ужын да пайдале политикым чоген моштен. Ленинын тиде пеш кугу искусствыжлан ме тунемшаш да тунемшаш улына.

Владимир Ильичын тений... ыже яндар улмо шотышто ӱшаныдымашым луктащ тӧчымаш ӧрыктарен гына кертеш.

Да, тугай жап шуын: Ленинын лӱмжым да образшым, нимом шоналтыде, ушдымо семын ончымылан — кунам тудым «юмонгаш» савыреныт — мучашым ыштыман. Да тидын молан ышталтмыжым ме ынде сайын палена. Но ме Ленин нерген поро шарнымашым каргымым (тидыже кеч-кузе да кеч-кушто — мемнан дене але вес эллаште — ышталтеш гынат) пеш чот вурсена.

Ленинным утыждене простан умылымо деч ме мыняр вашкерак утлена, тудын вий-куатшым, мемнан жаплан мыняр чот келшен толмыжым да мыланна мыняр чот кӱлмыжым тунар сайынрак умылена. Такше тид... виянгме у закономерност шочын толеш да илыш неле деч неле проблемым конда, поснак умылена да тудын идейжым илышыш пурташ тыршена. Кызыт лектын шогышо проблемавлак чӱчкыдынак тыглай огыл решенийым йодыт.

Да туге гынат теве могай ӧрмӧж колаш логалеш: партий, маныт, сайын шовалтен ямдылыме план деч посна перестройкым тӱҥгалын, чылажымат ятыр ийлан ончык ужын моштен огыл. Иктыжт ойлат: теве тидыжым ондакрак ышташ кӱлеш ыле, весышт маныт: тидым да тудым йӧршынат ышташ огеш кӱл ыле да але тыге огыл, а вес семын ыштыман ыле. Тошто подход нерген шонен ильымашат уло. Тыгай кумылан-влакше жи... процессым да калык массын ошкылжым теорий негызеш келгын шымлыме дене ыштен ямдылыме улыт.

Тудо ыже шонымашым да программым калыкын мом вучен ильмыж дене да тудын кумылжо могай улмо дене эреак тангастараш партийым ӱжын, уке гын, теорий могырым ончымашге, кеч-могай чын политика илышыште шукталт огеш керт. Да тыге шижтарен ойлен: «...партий-влакын ойкангашышт миллионло еҥвлакын ыже илыш опытышт туныктымо дене келшен огеш тол гын, нуно тыгай ойкангашым нигунамат колышташ огыт тӱҥал».

Сандене марксизмат Ленинлан нигунамат догмыш савырнен огыл. Шке паша... эн тӱҥалтыш жапыш...

ДЕЛЕГАТЫШ КАНДИДАТ-ВЛАК ДЕНЕ ВАШЛИЙМАШ

Лудшо-влак палат, республикыште Марий областной партийный организаций деч КПСС XXVIII съезд делегатыш кандидат-влак дене коммунист-влакын вашлиймашышт эрта.

1-ше №-ан Йошкар-Ола партийный избирательный округ деч партийный форум делегатыш кандидат-влак — КПСС ЦК-н отделжым вуйлатыше О. С. Беляков, полупроводник прибор заводын аппатше Л. И. Гришков, «Марий машиностроитель» производственный объединенийысе партком секретарьын заместительже В. А. Осокин полупроводник прибор ден инструментальный заводласе коммунист-влак дене вашлийыныт.

«Йошкар-Оластрой» трестысе партийный организацийыште 2-шо №-ан Йошкар-Ола партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — КПСС Йошкар-Ола горкомын икымше секретарьже В. А. Матвеев да «Йошкар-Оластрой» трестысе 12-шо СМУ-н начальникше А. Н. Туманов дене вашлиймаш эртаралтын.

3-шо №-ан Йошкар-Ола партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтысо партийный комитет секретарь Е. М. Романов, Йошкар-Оласе 1-ше №-ан профессионально-технический училищын директоржо Н. А. Дорохов, «Пионер йӱк» журналын тӱҥ редакторжо А. М. Юзыкайн коммунист-ветеран-влак дене, просвещений да профтехобразованийын пашаеҥышт дене вашлийыныт.

4-ше №-ан Йошкар-Ола партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — Марий АССР Министр-влак Совет председатель Г. С. Петров ден Марий АССР внутренний паша министрын икымше заместительже Р. Д. Ишидатов территориальный кӱртньӧ корно районысо, 1, 4, 7 №-ан жилищный управленийласе партийный организаций-влакын коммунистышт дене вашлийыныт.

«Волжск» объединенийысе партийный организацийыште 5-ше №-ан Волжский партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — КПСС Волжский горком пелене партийный комиссийын председательже Ю. А. Кондратьев, Волжский электромеханический заводысо партийный комитетын секретарьже Н. Ф. Семенов, Марий целлюлозно-кагаз техникум директорын заместительже А. С. Стариков дене вашлиймаш эртаралтын. Тиде округ деч делегатыш кандидат-влак — КПСС Волжский горкомын икымше секретарьже В. М. Зотин ден Марий целлюлозно-кагаз комбинат директорын заместительже В. Н. Пастухов «Дружба» ден «Восток» совхозласе коммуниствлак дене вашлийыныт.

6-шо №-ан Курык марий партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — калык депутатвлак Козьмодемьянский городской Совет исполком председатель С. А. Горбачев, Юрино районысо Юркино кыдалаш школын завучшо Н. В. Немцев да Килемар районысо «Ардинский» совхозын директоржо Н. В. Сорокин шуко вашлиймашым эртареныт.

Морко район, Октябрьский поселкысо, «Новый путь», «Авангард» колхозласе, Звенигово район, Суслонгер ден Красногорский поселкыласе, Кужмара селасе, «Прогресс» совхозысо партийный организаций-влакын коммунистышт дене 7-ше №-ан Морко партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — КПСС Морко райкомын идеологический отделжым вуйлатыше А. С. Хатиуллин ден Звенигово район, «Электродвигатель» заводысо партийный комитетын секретарьже А. Д. Яшин вашлийыныт.

Шернур районный партийный организацийысе коммунист-влак дене 9-ше №-ан Параньга партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — Параньга районысо «Знамя» колхозын планово-учетный отделжын начальникше В. К. Гордеев, Шернур рӱдӧ районный больницын врач-педиатрже Н. Г. Киндулов да Марий Турек районысо «Правда» совхозын тӱҥ зоотехникше Ю. Д. Ямбагышев вашлийыныт.

10-шо №-ан У Торъял партийный избирательный округ деч делегатыш кандидат-влак — Оршанка районысо «Смена» совхозын директоржо В. А. Багров, Советский районысо ремонтнотехнический предприятийын слесарьже В. Н. Кузнецов да КПСС Марий обкомын икымше секретарьже Г. А. Посибеев Куженер районный партийный организацийысе коммунист-влак дене вашлийыныт.

Чыла вашлиймаште КПССын XXVIII съездшылан ямдылалтме нерген, элысе политический, экономический да общественный илышым пужен ыштышаш верч каждые коммунистын ответственностьшым нӧлталме да ончылно кайыме рольжым виянгдыме нерген чон почын мутланыме.

ТАЧЕ — СУББОТНИК

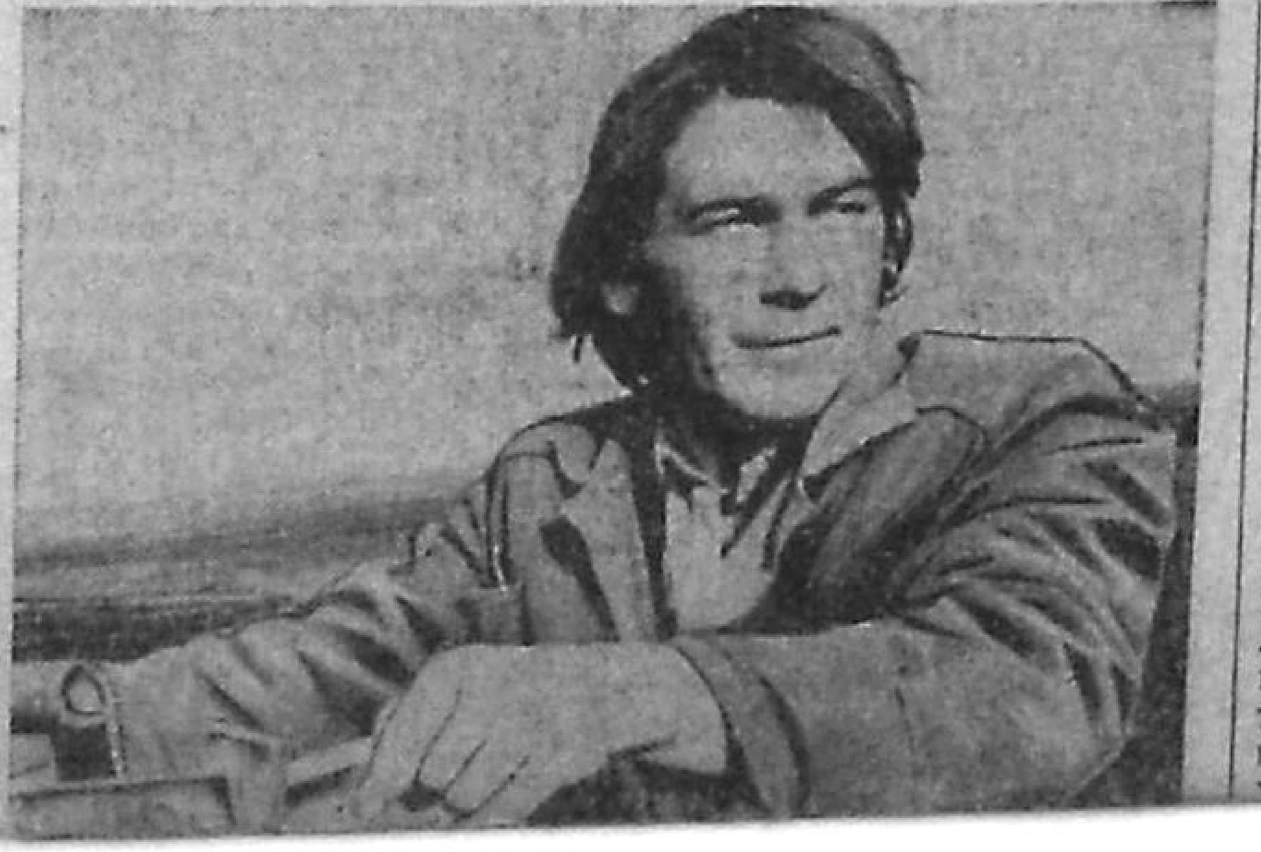

Рӱж лектыт

Шернур районысо «Дружба» колхозын механизаторжо-влак кажне ийын шошо ага пашам писын да сай качество дене эртарен колтымышт дене ойыртемалтыт. Тенийт нурышко районышто ик эн ончыч лектыныт. Таче субботникыште тыршаш тӱҥалыт.

Озанлыкыште курал-ӱдымӧ чумыр мландым тӱҥ агроном М. К. Морозовын вуйлатыме арендный коллективлан ӱшаныме. Арендаторвлак шошо тургымын тӱҥалтыш кечыж гычак пашалан кыртмен пижыныт. Теве ме...

тарге ок лий гын, кызыт пӱтынь тӱнялан историческ ий йодышым — айдеме тукымын прогрессшын да айдемын акшын критерийышт нерген йодышым — тыге у семын шындаш ок лий ыле.

Ленинын тӱняжке авалтыш лийлыме. Тудо айдеме илышын чыла сферыжым, обществын илышыжым тудын чыла могыржыге да чыла составной ужашыжге, чыла класс ден социальный слойын — пашазе, кресаньык-влакын, интеллигенцийын, ӱдырамаш-влакын, молодежьын — положенийыштым, рольыштым да вӱрымашыштым авалта. Тиде тӱня чылажымат — айдемын кече еда кӱлшӧ йодмашыж гыч тӱҥалын, тӱнямбалсе политикын эн кугу проблемылаж марте, нравственный негыз гыч тӱҥалын, государствысе законность ден порядке марте, политический тактикын принципше-влак деч тӱҥалын, глобальный процесс-влакым философски лончылен аклыме марте — авалта.

Да тышечын кеч-можым палына гынат, тудым ик выступленийыште садыгак тичмашын почын пуаш ок лий.

Ынде ме умылена: Ленинын ужашын-ужашын огыл, а тичмашын, чылажымат авалтен, тудын творчествыжын пӱтынь поянлыкшыге тунемаш кӱлеш.

Кызыт мыланна эн актуальныйлан ленинский шонымашын методологийже, кеч-могай проблемым тудын лончылымо диалектика, тудын кодымо исторический опытысо тура савыртышан, шке значенийыштым нигунам йомдарыдыме момент-влак шотлалтыт.

Ленин XX курымысо пеш кугу мыслитель семын мемнан пеленна кодеш, тудо шке жапысе шинчымашын моткоч кугу арсеналже дене уш-акылжым пойдарен да общественный илышын тайныжым келгын пален налын.

Ленин властьым ала-могай ангысыр, тылечат коч — шкалан пайдам налаш тыршыме цель дене кучылтдымо примерым ончыктышо политик семын мемнан пелен кодеш. Тудо событийын да политический кучедалмашын кеч-кузе савырнымышт годым тӱҥжӧ нерген — калыкын интересше нерген — монден огыл.

Ленин революционерын — пеш неле обстановкышто решительный да чакнаш лийдыме ошкылым ышташ ямде революционерын — примерже семын мемнан пелен кодеш. Кунам эл революций дек толын шуын — тудын деч лӱдеш. Кунам, тӱзатыше вий дене историйым пойдараш манын, калыкын куатлевийже тӱжвак лектеш, тунам вет тидыже чылажымат шалатыше стихийын савырнен кертеш.

Историйлан Ленинын влиянийже ... моткоч пуэн, тура савыртышан жапше дене лачеш толын. Ваштылтын лийын шогымо процесс обществым кугу нелылык улмо точка дек конден шуктен.

Перестройка илышыш савырнен. Тудо шукыжым, ты шотыштак эртыме корнына гыч шукыжым, у семын шоналтен аклаш, у шинча дене ончалаш кӱштен. Ен-влак ушышт дене тӱҥалтыш жап дек пӧртылыт, нуно теве мом умылен налнешт: тиде вара могай общество, вет тудо кугу революцийлан кӧра шочын да тиде обществылан шкаланжат, пӱтынь тӱняланат тыгаяк кугу значенийан у революций ынде кӱлеш лийын.

Кызыт мыланна тидыжым рашемдаш поснак чот кӱлешан, молан манаш гын, XX курымын историйыштыже перестройка шкенжым тугай событий семын ончыктен, кудыжым кугу социальный революцийын масштабше дене гына висаш лиеш.

Но лачак перестройкын исторический вержым, тудын социальный ойыртемжым аклымылан кӧра Ленинын пашажым ончымаште шинчаора деструктивный тенденцият раш палдырнаш тӱҥалын. Тудын лӱдыкшыжӧ — примитивизмыште. «Кӱчык курсын» методикыжым кучылтмаште (тыгодым знакше гына чылт вес тӱрлӧ). Тиде тенденций тышке виктаралтын: Лениным лач Сталин гайымак ончыктен, мемнан пӱтынь историйнам йӧрдымашке лукташ, Октябрь революцийым да тудын деч вара мо лиймым тӱрыснек йӧнгылыш семын, эсогыл калык да айдеме тукым ончылно преступлений семын ончыкташ.

Лениным тиде могырым атаковатлымылан кӧра КПСС-ыште да обществыште консервативный толкын виянгеш. Тидлан лийын перестройка ваштареш шолып да шинчаорак кучедалше-влак «ленинизмым» утараш тыршыше семын выступатлаш йӧным налыт.

Да, ме Ленинным, тудын теоретический ден политический творчествыжым у семын лончылен аклышаш, тидын годым тудын выводшо-влакым пужгалыме дечат, каноныш савырыме дечат кораҥ шогышаш улына. Можо эртыше жаплан гына келшыше лийын, можо прогрессын активный элементше семын обществын интеллектуальный, культурный, духовный поянлыкыштыже аралалт кодеш — чыла тидыжым ойырен моштыман.

Но Ленинын пагалыдыме дене келшаш ок лий. Тудын айдеме лӱмнержым амбициозно, мещански шӱктараш тӧчымаш — йырнык, нимолан йӧрдымӧ паша. Ленинын цельже суапле да шонымашым ышташ кушткыдымо огыл, молан манаш гын, вождьын тыгай образше ятыр лу ий годым ыштальтын, тунамсе политикын да идеологийын пайдаштлан лӱмынак калык ушыш шындаралтын. Но тиде амал дене чын Ленин дек тупынь савырнаш гын, тидыже, мемнам алмашташ кушшо тукым-влакын уш-акылыштым да шӱм-чоныштым пустанден, обществын да государствын вожыштым руэн ойырымым ончыкта ыле.

Ленинным аралымаш — юмылан вуйым савымаш огыл. Ленинным аралыме дене ме совет ен-влакын икмыняр тукымыштын вийышт дене ыштыме пашалан кӱлеш аклым пуэна, у корным тачекычалмынам, мемнан социалистический ончыкылыкнам аралена.

Рӱжге лӱдыкшӧ, противоречиян, геройло да драматичный ленинский жап эртен каен. Тудо тошты, мемнан историйыш савырнен. Миф да шоя деч утарыме тиде историйым палаш кӱлеш. Тудо шукылан туньктен кертеш да мемнан граждан-влакын политический ден нравственный культурыштым формироватлышашлан уш-акыл дене сайын умыктымо — чын шинчымаш ден ӱшанымашеш негызлалтше — патриотизм ден интернационализмым формироватлышашлан кӱлеш.

Ленин патриотизм нерген чот кычкырен ойлымо шомакым йӧратен огыл. Да мыланна патриотизм ден интернационализмым келыштарыме пеш чапле примерым — политический да нравственный примерым — коден. Тудо национальность шот дене «кӧ улам?» манмылан да шовинист койышым ончыктымылан чытен кертдыме тушман лийын. А кӱлеш лийме годым великоросс-влакын национальный кутешнымашыштын чынжыжымак могай улмыж нерген шкенжын ынде чылалан палыме мутшым каласен.

Ленин шочынжо дворянин лийын, воспитатлалтме да образованийым налме могырым ончаш гын, тудым интеллигентлан шотлыман. Икте шлен каласымаште, Ленин калыклан эн лишыл улмыж дене ӧрыктарен. Тудо тыге шотлен: шемер ен — тиде ала-могай шунрок комыля огыл, тудым кидыш налын, шонымо семын темдыштын, сӱретым ышташ ок лий. Тудо — тыгак кӱшыч порым вучышо объектат огыл. Революций ден социализм, Ленинын шонымыж почеш, — калык массын шкенжын живой творчествыже.

Тидыже — негызлан шотлалтше ленинский идей. Тудын значенийжым ме тачe, кунам перестройка пӱтынь обществым помыжалтарен, кунам обществын рыш пуртен шындынеш, реальный илыжым шотыш налде, тошто подходым калыклан тушкат.

А вет чыла тидыже мемнан дене уже лийын да тидын кушко кондымыжат пале. Схема-влакым шонен лукты, общество ӱмбак пыштеныт, а мо схемыш пурен огыл, тудым, йот да тушманле ужаш семын, пӱчкын шуаш логалын. Тыге обществын пӱтынь организмже тӱҥдалтын, тудлан янлар юж ситен огыл, тудо кидшым-йолжым тарватен кертын огыл. Идей-влакат, общественный психологият, калык массын илыш умылымашыжат шолдырген локтылалтыныт.

Перестройка корныш шогалын, ме тиде урокымат сайын шарнышаш улына да такыртыме корныш лупшалташ огына. Кабинетлаш пурен шинчаш да мемнам чыла чер деч эмлен кертше да обществылан тазалыкым пӧртылтышӧ рецептым шонкален лукташ ок йӧрӧ. Ме вет але марте ямде рецептлан моткоч тунем шуынна.

Икманаш, ончылгоч организоватлыме илыш верч ойганен илымым умылаш лиеш; административно-командный системын ятыр ий дене озаланымыж деч вара ме директивный чер деч, шаблон почеш шонымо да кӱштен каласыме почеш ыштыме койыш деч нигузеат эмлалт огына керт.

Социализм — калык массын живой творчествыже. Тиде чылалан палыме ойсавыртыш нерген айста келгынрак шоналтен налына. Массын творчествыже пеш шуко тӱрлӧ сынан да тудым иктаж-могай схемыш ончылгоч пуртен пышташ лиймым нигузеат каласен сенгаш ок лий. «...Ятыр лу миллион творец-влакын ушакылышт, — ойлен Ленин, — пеш кугу да моткоч ушан вий негызеш илышым ончылгоч ужын моштымо дене тангастарымаште висаш лийдыме, утларак кӱжгӧ илышым шочыкта».

Перестройка кажнылан шкенжым могай улмыж семын кучаш да историйыште участвоватлаш йӧным пуа. Да тышке — тудын утарыше виян значенийже, тыштак — пӱтынь эллан пеш кугу йӧн — шкенжын куатле потенциалжым чынжымак илышыште тӱрыс кучылташ полшышо йӧн.

План ден проект-влак кӱлыт. Да тидлан Ленин могай кугу значенийым пуэн, тидын нерген ӱшандараш тыршымыжат огеш кӱл, тугакшат пале. Но тудо план ден проект-влакым тунам гына илыше виянлан, сас кам пуэн кертшылан шотлен, кунам нуно илышыште чынжымак лийын шогышо ... классе-влакын ыштыме «ончычсо выводыштым шарныме почеш уэш-пачаш каласымаште» огыл, а теве кушто: «у политический ситуацийым лончылышашлан марксистский шымлымашын йӧнжӧ дене пайдаланаш кӱлеш». Тыште — исторический виянгмашын тура савыртышан жапыштыже Ленинын ыштыме кугу ваштылтышым умылаш полшышо рӱдӧ йӧн.

Кажне тыгай, тура савыртышан ваштылтышым ышташ кушткыдо лийын огыл. Вет шке ваштареш гына огыл, политический тушман ваштареш гына огыл кучедалаш логалын, но тыгак ик партийыште улшо йолташ-влак могырым пеш чот темден шотымым шижаш перен. Нуныжт Ленинлан ӧпке шомакым ойленыт: я «принцип-влакым мондымылан», я эсогыл «марксизм деч кораҥмылан» титакленыт. Нунылан вашештен, Ленин тыге возен: историй мемнан вучымо семын огыл, а шке корныж дене, шке шотшо дене, утларак тӱрлӧ сын дене савырнен толын тын, тугай «тошто большевик-влак» гай лиаш ок йӧрӧ, могайышт, у, живой илышын шке шотан улмыжым шымлыме олмеш ончылгоч тунем шумо формулым шот деч посна пачаш-пачаш ойлен, мемнан партийын историйыштыже ик гана веле огыл шӱлыкан рольым модыныт. Тыгай-влакым, ешарен каласен Ленин, революций деч ончыч шуэн вашлиялтше «большевистский койышым ончыктымо архивыш» (тыгеат каласаш лиеш: «тошто большевик-влакын» архивыштыжышт) сдатлаш кӱлеш».

Революцийын шке чурийжым йӧратыше эргыж-влакым кугу сарказм дене шылталлен, Ленин тыге шинчтарен ойлен: «...тыгай ен-влакым серьезныйлан шотлен шке радамышкыже налше революций нимогай ӱшан деч посна (да заслугыж почеш) пыта ыле».

Мый лӱмынак тыште шуко цитатым ончыктем. Тыгеже вет мыланна моткочак кӱлешан йодыш шотышто Ленинын кузе ойлымыжым сайын шижын налаш лиеш.

Тура савыртыш годым Ленинлан эсогыл шке йолташыж-влак дене конфликтыш шуаш, шукырак тӱшкан шонымашыж ваштареш ультиматумым каласаш логалын. Брестский мир тидын шотышто классический примерым ончыкта. Нэп вельш савырныме годымат тыгаяк пӱсӧ ситуаций лийын. Партийын кӱшыл ужашыштыже лийше ик заседаний нерген возышыкла, тунамсе событийыште участвоватлыше ен увертара: онлакше Ленин дене.

(Мучашыже 2 стр.)

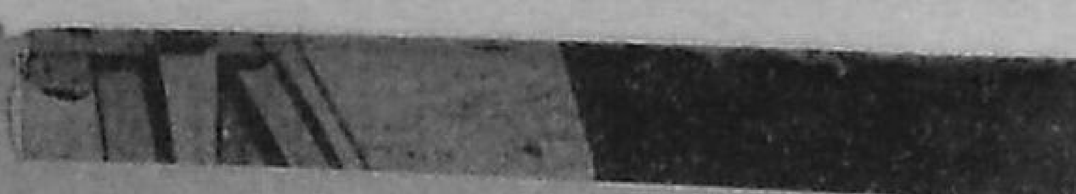

Советский районысо моло озанлык семын, Ленин лӱмеш колхозыштат пасу паша утыр шарлен толеш. Тысе механизатор-влак эн ончычак шке кормавечыштым «йол кодаш манын, шудылыкым тырмалат, кушто шудо вож шуэмын, тушко нӧшмым ешарен ӱдат.

СНИМКЫЛАШТЕ: Вячеслав Николаевич Ивановлан кормавечым тырмалаш ӱшаныме; механизатор В. И. Козырев да колхозник-влак Н. Х. Ахметов, А. В. Ахметов шудо нӧшмым ешарен ӱдаш лектыныт.

И. Речкинын фотожо.

гектарыште вӱдыжтарыме шукияш олыкым кӱчык жапыште тырмален. И. И. Иванов МТЗ-80 трактор дене кумло куд гектарыште шудо нӧшмым ешарен ӱден. Е. Н. Чернов ден А. П. Волковын виктарыме агрегатышт кылмаш куралын кодымо пасушто вӱдыжгым кучаш лектыныт. Икмыняр агрегат кокияш озым вожыш ешартыш кочкышым вигак пуа. Пасу паша кечын виянгын толеш.

И. ФАДЕЕВ.

Марий АССР Верховный Совет Президиумышто

19 апрельыште Марий АССР Верховный Совет Президиумын черетан заседанийже лийын. Тушто латкокымшо созыв Марий АССР Верховный Советын икымше сессийыштыже ончышаш паша радамым да паша порядкым кангашыме. Ты шотышто пунчалым лукмо. Тыгак икымше сессийым эртарыме дене кылдалтше йодыш-влакым ончымо.

Заседанийым Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов вӱден.

Йошкар-Олаште торжественный погынымаш

Тенгече М. Шкетан лӱмеш Марий государственный драматический театрыште В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темме лӱмеш торжественный погынымаш лийын. Тушко партийный, совет орган, общественный организаций-влакын, пашаче коллектив-влакын представительышт погыненыт.

Торжественный погынымашым КПСС Йошкар-Ола горкомын икымше секретарьже В. А. Матвеев почеш. Совет Союзын Гимнже йонгалтеш.

Тӱнямбалсе пролетариатын вождьшо, Совет Союзысо Коммунистический партийлан да Совет государствылан негызым пыштыше В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темме лӱмеш докладым КПСС ЦК членыш кандидат, партий Марий обкомын икымше секретарьже Г. А. Посибеев ышта.

Погынымаште лийше-влак пытартышлан кугу концертым ончeныт.

Торжественный погынымаште КПСС обком, Йошкар-Ола горком бюро-влакын членышт, республикысе правительство член-влак участвоватленыт.

22 апрельыште — угыч сайлымаш

22 апрельыште, рушарнян, Марий АССР Верховный Советын калык депутатше-влакым сайлыме шотышто 23 избирательный округышто да верысе Совет-влакын калык депутатыштым сайлыме шотышто 417 избирательный округышто угыч сайлымаш лиеш. Йӱклымаш эрдене 7 шагатыште тӱҥалеш да кастене 20 шагатыште пыта. Кӧн верч йӱкдам пуынеда, избирательный бюллетеньыште тудын фамилийжым кодыза, моло кандидатым удыралза. Кажне бюллетеньыште икте деч утла кандидатым ида кодо.

ЛЕНИН НЕРГЕН МУТ

(Мучаш. Тӱҥалтышыже 1-ше стр.).

отыми, Красин да Цюрупа гына тӱрыс келшеныт. Мольышт чыланат я шып шинченыт, я ӱскыртланеныт. Да Ленин тунам тыге каласен (цитироватлем): «Кунам мый тендан шинчашкыда ончем, туге коеш: те чыланат пуйто мый денем келшеда, «да» манын ойледа, а шинчам кораҥдем — те «уке» маныда. Те мый денем шылмыла модыда. Тугеже гын, мыланемат тендан дене парламентысе ик модыш дене модаш йӧным пуыза. Парламентыште правительствын вуйлатышыжлан ӱшаныдымашым луктын каласат гын, тудо отставкыш каяш йодеш. Те Брестыште мирым ыштыме жапыште мыланем ӱшаныдымашым каласенда, а ынде эсогыл ораде-влакат умылат: мыйын политика чын лийын. Ынде те у экономический политика нерген йодыш шотышто мыланем уэш ӱшаныдымашым каласеда. Мый тышеч парламентысе семын выводым ыштем да кок кӱшыл инстанций деч — ВЦИК да Пленум деч — отставкыш каяш йодам»...

Варажым Ленинын ӱшандарен ойлымыжо да илышын логикыже сеҥеныт: нэп партийын политикышкыже савырнен.

Ленин теорийым чот йӧратен гынат, илыш шке шонымашым вашталташ кӱштен гын, тудо нимогай постулат дене келшен огыл да тӱкаш лийдымылан шотлалтше догмымат шотыш налын огыл, тудо теве молан энгертен вуйлатен: конкретный ситуацийым конкретно лончылен. Тидыже — тудын мутшо дене ойлаш гын, марксизмын «чонан чонжо».

Ленинын урокшо нерген шонкалышыла, теве мом шарныман: тудо пеш чот шыде пагытыште илен, тиде жапше ӧкымылымаш дене чот шыҥдаралтын, тунам революционер-влаклан, эсогыл иулын коклаште эн кугу гуманист-влакланат, ик пашаже большевикын образно ойлымыж семын каласаш гын, «чоным шулдыржым чарен кучаш» логалын.

Тачe шуэн огыл теве могай шомакым колаш перна: а Октябрь революций такшым кӱлын мо? Февральыште «чарнен шогалаш» гын, Российлан сайрак огеш лий ыле мо? Тыге кутыркалаш, эрташе жап нерген тиде кутыркалаш йӧрпышак келшен огеш тол, а идейно-политический кучедалмаште тидыже, правил семын, демагогический цель дене ышталтеш. Да тиде аярым чактарыше вийже — факт.

Мутат уке, Февральыже революций — мемнан отечественный историйыште пеш кугу событий. Но ...

на огыл, чын Ленинын умылаш тыршымаш гына огыл. Мыланна тачe тидыже весыя шотышто моткоч кӱлешан.

Эл революционный шӱлыш дене шолеш, уэш историйын тура курыкшо гоч вонча, чыным да сай илышым кычалеш. КПСС перестройка политикым темлен, тиде политикыже калыкын кугурак ужашыжым кумылаҥден да тиде политика общество ончыло объективно шындалтше революционный задачылан келшен толеш. Ты политикым шуктен шогымо йӧн тевe кушко виктаралтын: элым келгын уэмден толмо, шолын шогышо процессым демократический процесс кӧргыштӧ кучаш кӱлеш, чылажымат калыкын келшыме да тудын виӂжым чак чумырымо негызеш ыштыман, граждан да наций-влак коклаште конфликт пуламырлан ылыжаш йӧным пуыман огыл, вет тидыже ӧкымлымашке конда, шуко еҥ пыта, вӱр йоген шарла. Такшым южо вере событий тыматле корно гыч кораҥеш. Да ме уже, чаманен каласыман, тидын неле кышажым ужынна.

Да тевe ты обстановкышто мый йодышым пуэм: нуно, кӧ эреак граждан сарын лӱдыкшӧ сӱретше лишемме нерген ойла, кӧ, чынжым каласаш гын, еҥ-влакым тыгай шонымашлан туныктен шуктынеже, кӧ обществыште да национальность-влак коклаште ваш тӱкнымашым ылыжтара, кӧ чытен кертдымашым, ужмышудымашым ӱда, пурлаштат, шолаштат тушманын «чурийжым» сӱретла, умылат мо нуно: тидыже кушко нангая? Ала нуно лӱмынак элыште пуламырым ыштынешт да элын шаланен вочмыжым вучат?!

Уш-акылын логикыже почеш ышташ кӱлеш: власть реформым ончыко виктарен колтышаш, илышын чыла сферыштыже реформым ыштышаш, обществым чак чумырышашлан условийым ыштышаш, законым чот аралышаш. А популист семын спекулироватлымаш, демократий да гласность дене торжан пайдаланымаш еҥ-влакым шолдыртымо корнышш, илышым шалатымашке гына шӱкат.

Чыла тидыже кушко конден кертеш? Мемнан гай элыште политика дене заниматлышашлан шкенан историйым сайын палаш кӱлеш.

Йолташ-влак! Социализм нерген тачысе ӱчашымаште, тудын у тӱсшым кычалмаште ме, социализм шотышто Ленинын умылымашыже вашталт толмо корным шымлен ончалына гын, шукыжым сайынрак умылен кертына.

Ленин ончыкылык нерген тӱрӧ фантазий шотышто ...

Погымо опытым, обществын реальный состоянийжым да шемер массын кумылжо нерген лончылен шонкалымыж годым шке шонымашыжым кушкыла виктарен шогымыжым умылен шуктышашлан эше уш-акылым шагал огыл йодшо пашам шуко ышташ кӱлеш лиеш, очыни. Тудын шонкалыме да выводым ыштыме логикым исторически моткоч чын мыланна эше рашемден шуктыман.

Пале, вараракше Ленин «коммунистический производствыш да шеледымашке тӱрыснекак куснен шукташ» тыршымашым йоҥгылышлан шотлен (44 т., 157, 151 с.). Но тыгай йодыш лектеш: тидыжым 1918—1920 ийлаште шуктен толмо политика шотышто каласыме мо? Ленин шкежат ик гана веле огыл тыге ойлен: эн ончычак моткоч шучко граждан сар каен шогымылан да иностранный интервенцийлан, элын чот шолдыргымыжлан, шужен илымылан, общественный кыл кучымаш тӱрыснек кӱрышталт пытыме лӱдыкшӧ лиймылан кӧра тыгай политикым шуктен толаш кӱлын. Але тыште иктаж-мо эше кугурак значенийан нерген ойлалтын? Чылажымат шотыш налын аклымаште, тудо капитализм деч социализмыш куснымо пӱтынь концепций нерген шонкален. Маркс деч вара вияҥ толшо концепций нерген шонкален.

Российыште у обществыш куснымо тичмаш концепцийым ямдылен шуктен огыл гынат, Ленин тиде направленийыште путырак кугу пашам ыштен. Партийыште да обществыште тунам каен шогышо политический кучедалмашым шотыш налме негызеш эше ик гана тидын нерген келгын шоналташ жап: тудлан нэп шӱлышым налаш йӧным пуышо тактика веле лийын але тиде тӱнямбалсе цивилизацийын пӱрымашыштыже Октябрьын да у Российын верыштым у семын шоналтен аклымашке кондышо подход, «тӱнямбал революцийын» сеҥымашыжлан ӱшан шукталтдыме жапыште социалистический идейым ала у содержаний дене пойдарымаш лийын.

Ленин пытартыш ийлаштыже мо нерген возен, мом критиковатлен, мо вашталтарешt выступатлен, мо верч пеҥгыдын шоген гын, чыла тидыжым свежа шинчаончалтыш дене авалташ гын, чыла тыштыже тӱҥжым ойырен ончаш гын, очыни, тыге рашемден каласаш лиеш ыле: тиде социализмым у семын умылаш тыршымаш да торжалык, ваш-ваш ужмышудымаш шӱлыш озаланымылан кӧра икте-весышт деч ойырлен шогышо еҥ-влакым чак чумырымо, нуным илыш ...

те у обществым чоҥышо семын Ленинлан утыжден кӱчык жап пуалтын. Социализм нерген тудын шонымашыже тӱҥ гычак вашталтын, но тидыжым тудын йолташыже-влак кӱлеш семын умылен да аклен огытыл. Тудын южо пытартыш ой-каҥашыжым йӧршын шотыш налын огытыл, а вет нуным илышыш пуртымаш элын тылеч варасе вияҥмашыжлан да социализмын пӱрымашыжлан решатлыше влиянийым ыштен кертеш ыле. Тидыже социализмым локтылмашке да шуко трагедийыш конден.

Конешне, Ленинын ӱмыр мучашке лишемме жапыште рашемден да ужын мошмо задача-влакым кызытсе жапыш, перестройка жапыш, кусараш, тудын идейжым мыланна вигак кӱштен каласыме семын аклаш нигӧ огеш шоно. Но кугытшо, характерже, шонкалыме йӧнжӧ шотышто тиде келшен толшо задача-влак лийыныт.

Тыге таҥастарен ончыктымашым тевe мо чынышлуктеш: эн общийже, принципиальныйже тыште: тунамсе семынак кызытат, уэш каласем, революцийыште лийше революций нерген ойлалтеш, у общество дек кайыме реалистический корно нерген, социалистически ойырен налмашнам илышыште шуктен толмо путырак пайдале форма нерген ойлалтеш.

Санденак перестройкым тӱҥалаш ямдылалтме да тиде пашам тӱҥалме годым ме эн ончычак Ленинын пытартыш пашаже-влаклан эҥертенна. Нелe гынат, чын корныш шогалмына шотышто ӱшаным лач тушто муынна. Конешне, перестройка шотышто реальный политикынам мемнан денысе конкретный условий рашемден шоген. Тыште переходный этап нерген, у общество нерген ойлалтын, сандене принцип шот дене веле огыл, тыгак вашталтышым ыштен толмо пашан тӱҥ корныж шотыштат ленинский период дене таҥастарен ончаш келшен толеш. Тунамсе семынак йодыш пеш пӱсын шындалтын: у политика кӱлеш, политический системым реорганизоватлаш кӱлеш, чынже денак федеральный государство кӱлеш.

Нине проблема дене кызыт мемнан пӱтынь партийна ила. Нине проблемымак решатлат Верховный Совет, Президент, правительство. Пайдале экономический политикым ямдылымаш да тичмаш виян рынкым ыштымаш — мланде нерген закон ...

реформым Совет государствын чыла лукышкыжо шуктен. Совет властьын органлашкыже у еҥ-влак толыныт, у депутатский корпус ышталтеш. Тудо перестройкын задачыже-влакым избирательже-влак дене пеш чак кылым кучен решатлышаш.

Тыштат ме чын корныш то улына. Но ситуацийым простандаш огеш лий. Шуко Советыште у еҥ-влак вуйлаташ тӱҥалыныт, нуно политикын могай улмыжым эше сайын пален шуктен огытыл, ӱшанен пуымо территорийыште мо лийын шога гын, чыла шотыштат реальный ответственностьым могайрак улмыжым эше кӱлеш семын огыт пале. Тиде гына мо, илыш ончыкта: сайлымаш да митингым эртарыме кампаний шеҥгелан кодмым у Советлаште але чыланжак умылен шуктен огытыл. Еҥ-влак решенийым да конкретный пашам вучат. Ончылно у паша вуча. Ленинын мутшо дене каласаш гын, «шемер массын шонымсо вӱд йогын семын шургышо, сер гыч ташлен лекше митинговый демократизмжым паша жапысе кӱртньӧ гай пеҥгыде дисциплина дене иктыш ушаш кӱлеш» (36 том, 203 стр.).

Верысе самоуправлений нерген закон Совет-влаклан шкевуя, чынже денак государственный пашам шуктен шогашышт материальный негызым ышта. Совет-влак ынжымак авторитетан да пашам ыштен кертше вийым савырнышаш улыт, еҥ-влак нунылан ӱшанен кертышт да шке интересыштым, шке праваштым аралымаште тиде вийлан эҥертышт.

Шкенынштын самостоятельностьыштым пеҥгыдемден толын, нуно тидын годымак элысе эн кӱшыл власть марте нӧлталтше ик тичмаш системын ужашыже улмыштым шижын шогышаш улыт, чарак деч посна полышым налаш да вниманийым шижын шогаш нунын йӧнышт лийже.

Икманаш, у условийыште ме Совет властьын — калыклан служитлымаштыже эн демократический да эн пайдале властьын — чын ленинский шӱлышыжым угыч шочыктышаш улына.

Мемнан элыште у обществын решатлыше кумшо элементше — шуко национальностян государствын федеральный чоҥалтмашыже. Ленинын опытыштыжо тидын шотыштат кӱлешанже, пайдалыже шуко. Ты шотыштак ме российский революцийлан пеш кӱлешан тиде йодыш нерген тудын умылымашыже кузе вашталт толмым ончал...

федераций ден союзный федераций коклаште ойыртемым ужын огытыл, тыге шоненыт: суверенитет да национальный государственность нерген чыла мутланымаш тактический ошкыллан але. Сталинын мутшо дене ойлаш гын, политический «модышлан» шотлалтеш, да пуйто тиде модышым «южышт чынлан шотлаш тӱҥалыныт» (ончо: «Известия ЦК КПСС», 1989, 9 №).

Ленин тыге шотлен: тӱрлӧ типан федераций-влак лийын кертыт, тушто союзыш ушнаш ямде улшо национальный образований-влак коклаште кылым кучымо тӱрлӧ уровень лийын кертеш. Да наций-влакын тыгай ушемышт, возен тудо, нигӧнат независимостьшым ок шыгыремде, а «эше у этажым, тӧр праван республика-влакын федерацийыштым» гына ышта ыле (45 т., 212 с.). Тудо эсогыл тевe мом ышташ виян темлен: «детальный кодексым» ямдылыман, тудо наций-влак коклаште кылым кучымо у культурылан тӱҥалтышым пыштышаш. Адакше кодексым, тудын шонымыж почеш, центральный аппаратысе чиновник-влак огыл (пале, Ленин нуным великодержавный амбициян еҥлан шотлен), а «национал-влак» шкешт ямдылышаш лийыныт (45 т., 357, 361 с.).

Нине идей-влак ятыр шотышто илышыш пурталтде кодыныт але формально гына признатлыме лийыныт. Шуко национальностян эллан унитарный государствын корныжым тушкен пуымо.

Конешне, тиде условийыштат эл чапле результатыш, ты шотыштак шуко калыкын национальный илышыштыжат, шуын. Мемнан кызытсе планыштына ме тидлан эҥертен кертына. Но национальный вияҥмашын законжым шотыш налдымылан кӧра эркын-эркын проблема-влак погыненыт, вара нуныжо историйын у тура савыртышыштыже тӱжвак лектыныт.

Кызыт элыште чын корным кычалме пеш неле паша каен шога. Пытартыш жапыште шуко йодышым шонкален-вискален кертме. Партий кызытсе условийысе национальный политикын платформыжым темлен. Калык депутат-влакын съездыште, Верховный Совет моткоч кӱлешан пунчал-влакым — йылме нерген, экономический самостоятельность нерген закон-влакым — ямдылат. СССР гыч лекме радам нерген законым пеҥгыдемдыме. Союзный договор уэмдалтеш. Кызыт, векат, совет федерацийын пӱрымашыже дене кылдалтше законотворчествын эн ответствен...

Граждан сар деч вара тынысле жап тӱҥалмеке, партийлан у состоянийыш кусныаш поснак неле лийын. Да тидыжым умылаш лиеш, молан манаш гын, партий государственный власть дене, адакше пролетариат диктатуреш негызлалтше власть дене, иктыш пеш чак кылдалтын. Жапын лӱдыкшӧ улмыжо пеш раш шижалтын, вет тунам, ойлалтеш резолюцийыште, партийыште «централизаций партийым бюрократизацийыш савырыме да калык деч торлымо тенденцийым виягден» (тушкак, 325 с.); шкетынак вуйлатен шогышо партий граждан сар жапыште чылаж денат комиссар семын командоватлаш тунем шуын: «кӱлеш привилегий тӱрлӧ семын осал койышым ончыктымо негызыш савырнен»; «партийын духовный илышыже» лушкаш тӱҥалын. Илыш-кӱлаште йӧршын локтылалтме симптом палдырнаш тӱҥалын. Да чыла тидыже «партий кӧргысӧ кризисыш конден». Чыла нине мутым резолюций гыч налме.

Съездыште палемдыме: тиде туткар гыч лекшашлан партий кӧргысӧ демократийым кумдан виянгдыман. Ленинын пытартыш пашалаж гыч ме палена: тудо моткоч шуко тенденцийым чарен шогалтыме йӧным чот кычалын, партийный массым, партийын ӱлнӧ шогышо ужашыжым пашашке ушымо дене партийлан у тӱсым, элысе у обстановкылан келшен толшо тӱсым пуаш темлен.

Но, чаманен каласаш логалеш, тиде шонымашым илышыш пуртымаште тудлан шкаланже участвоватлаш пернен огыл. 20-шо ийлаште партийыште могай вашталтышым ышташ кӱлын гын, чылажат Сталинын кидышкыже логалын. Тидыже партийланат, обществыланат, социализмланат кугу энгекым конден. Кӱчык жапыште партий командно-административный системын ойыраш лийдыме ужашышкыже да орудийышкыже савырнен. Тидын кышаже кызытат шижалтеш.

Тышеч тыгай вывод лектеш: тачe партий кӧргысӧ илышын ленинский нормыжым пӧртылтымӧ дене гына серлагаш ок лий. Пӱтынь элын илышыжым пужен ыштымаш таҥастараш лийдыме кугу задачым шынден.

Обществылан социалистический корно дене кайыше, гласность, правовой государство, политический плюрализм условийыште эреак демократический йӧн дене гына пашам ыштыше авангардный партий кӱлеш. Тиде у условийыште пашам ышташ тунем шуаш гын веле, партий калыкын кугурак ужа...

Кеч-кӧ дене ӱчашен, шкендын чын улметлан калыкым ӱшандарен моштымо большевистский искусствым утыч виянгден колташ кӱлеш, «поддержка деч посна кодеңыт», «еҥ тӱшкалан осалланен вурсашыже шуэн коденыт», «неформал-влак деч огыт арале» манын да моло семын ойлыштын вуйым шийман огыл. Да тидын годымак политический коалицийлан да компромисслан, тӱрлӧ общественный движений-влак дене эреак кылым кучымашлан ямде лийман.

Управленческий функций деч кораҥеш гынат, КПСС элыште паша кузе каймылан ответственностьым шкеж деч ок кораҥде. Партийын пашажым калык лозунг, платформа, пунчал да ӱжмаш почеш гына огыл, а эн ончычак пашаче коллективлаште, обществысе чыла политический, культурный, административный, озанлык звенолаште коммунист-влакын шуктен толмо пашан качествыже да результатше почеш аклаш тӱҥалеш.

Йолташ-влак! Обществыште шарлыше дискуссий партийын теоретический, идеологический негызше нерген, йодыш-влакымат авалтен. Ленинизм нергенат ӱчашымаш тарванен. Тидлан ӧршаш уке. Адакше южышт тиде ӱчашымаште нигилистический, мыйын шонымаште, эсогыл агрессивный позицийыште шогат.

Кызыт раш коеш: тиде умылымашым Сталин годымсо семын школярски, догматически кучылташ ок лий. Лачак Сталин годымсо умылтарымаш ленинизм дек спекулятивный, а южгунамже йӧршын намысдыме отношенийым шочыктен. Теорий деч тораште шогышо еҥ-влак кокла гыч шукышт ленинизмым шке шотан «вероучений» семын ончаш тӱҥалыныт, тудын содержанийже нерген чылаж годым шоналтенат огытыл.

«Ленинизм» терминжак меньшевик-влак коклаште 1917 ий деч ятыр ончыч шочын. Тевe мо оҥайже: тыгай йӧн дене Ленинын шонымашыжым марксизмлан вашта решла шогалтынешт улмаш. 20-шо ийла тӱҥалтыште тиде умылымашым Ленинын соратникше-влак марксизмым виянгдымаште у этапым ончыктышашлан кучылташ тӱҥалыныт. Тидыже Ленин могырым келшыдымашым луктын. Скромный улмыжлан кӧра веле огыл Ленин тидын дене келшен огыл, а эше тевe молан: Ленин посна тичмаш теоретико-философский системым ыштышылан шкенжым нигунамат шотлен огыл. Тудо шкенжым Марксын тунемшыжлан гына шотлен да теорийыште ыштыме пашажым марксист...

Тачe шуэн огыл тeвe могай шомакым колаш перна: а Октябрь революций такшым кӱлын мо? Февральыште «чарнен шогалаш» гын, Российлан сайрак огеш лий ыле мо? Тыге кутыркалаш, эртыше жап нерген тыге кутыркалаш йӧршынак келшен огеш тол, а идейно-политический кучедалмаште тидыже, правил семын, демагогический цель дене ышталтеш. Да тиде аярым чактарыше вийже — факт.

Мутат уке. Февральысе революций — мемнан отечественный историйыште пеш кугу событий. Но вет тидыже — факт: буржуазно-меньшевистский правительство Российысе революцийын тӱҥ йодышыжо-влакым — мир нергенат, кинде нергенат, мланде нергенат йодыш-влакым — решитлен огыл. Эл общенациональный туткарыш порволен толын. Вараракше, большевик-влак элым лӱмынак вӱр дене леведынат манын титаклымым корандeн ойлышыжла, Ленин тыге палемден: «Те (вес семын каласаш гын, меньшевик ден эсер-влак) чынжымак социальный реформым тӱҥалыда ыле гын, тӱняште революцийыш ушныжо кеч ик окмак лектеш ыле мо? Молан вара те тидым ыштен огыдал?» — йодын Ленин.

Ленин граждан сар ынже лий манын тӱрлӧ семын тыршен. Корниловский пуламыр деч вара икмыняр жап гыч большевик-влак моло социалистический партий-влаклан компромиссым темленыт: большевик-влак правительствыште участвоватлаш шке шонымашыштым огыт каласе да «властьын пролетариат ден эн йорло кресаньык-влак дек куснымыж шотышто требованийым кызытак шындыме деч, тиде требований верч кучедалме революционный йӧн деч кораҥыт ыле». А меньшевик ден эсер-влак «тӱрыснек да лач Совет-влаклан гына ответственный улшо» правительствым буржуазный партий-влак деч посна ыштат ыле... да тидыже «революцийлан тыныслын ончыко вияҥ каяшыже, Совет-влак кӧргыштӧ партийный кучедалмашым тыныслын пытарен толаш йӧным пуа ыле». (34 том, 135 стр.).

Чыла тидын нерген кызыт ушештараш кӱлеш, молан манаш гын, тачe — южышт палыдымылан кӧра, южышт палыме ӱмбачак — событий-влак радам гыч посна сӱретым, фактым, документым луктын налыт да ончыктат. Ленинын вий дене темдеч шогаш кумылан лиймыж нерген шояклен ойлат. Ленин политический йӧн дене решитлаш эреак чылажымат ышташ тыршен. Эсогыл Ленинын тичмаш «компромисс теорийже» нерген ойленыт. Тудын тыгай шомакше лийын: «еҥ-влакым ӧкымлымаш-лан вер ок лий гын, тиде моткоч сай идеал лиеш ыле». (30 т., 122 с.). Тeвe мом чылаланат умылен налаш кӱлеш, тылаланат, кӧ Ленинын сайын ынеж умыло.

Ончыктымо пример — историйыште чынжымак лийше фактлан энгертымаш гына шукат.

Чыла тидыже кушко конден кертеш? Мемнан гай элыште политика дене заниматлышашлан шкенан историйым сайын палаш кӱлеш.

Йолташ-влак! Социализм нерген тачысе ӱчашымаште, тудын у тӱсшым кычалмаште ме, социализм шотышто Ленинын умылымашыже ваштал толмо корным шымлен ончалына гын, шукыжым сайынрак умылен кертына.

Ленин ончыкылык нерген тӱрлӧ фантазий шотышто, ончыкылыкым иктаж-могай раш пале форма дене сӱретлаш тӧчымӧ шотышто, Маркс семынак, ответственностьым шижын шоген, йоҥылыш лийме деч шкенжым чот шекланен. Такшым пашазе движенийыште эреак темден шогымым шижын: пуыза, маныныт, конкретный идеалым, могай общество верч кучедалына, тудын тӱсшым сӱретлен пуыза. Социализм нерген калык коклаште шуко шотышто абстрактно-теоретический, вучыдымо умылымашлан пӧлекым пуымыжо, викак каласена, Ленинын Октябрь вашеш пеш чаплын возымо «Государство ден революций» пашаштыжат шижалтеш. Но 1918 ийыште, кунам Ленин революцийын раш пале практический опытшо дене пойдаралтын да тудын кӱлешан урокшым шотыш налын кертын, «Совет властьын черетан задачыже-влак» брошюрышто тудо социализм нерген у семын шонкалаш тӱҥалеш. Да арам огыл нэпыш куснымо годым Ленин тиде брошюрым да 1918 ий мартыште-майыште возымо статья-влакым шарналтен да ик гана веле огыл нуным ушештарен. Тыге палемден ончыктен: уже тунамак, шола коммунист-влак дене ӱчашыме годым, тудо экономический строительствыште да социализмын могай формыжо куснымо шотышто «реформистский», «постепеновский» йӧным кычалаш кӱлмӧ верч чот шоген. Тиде факт Ленинын реализмжым — тудын политик да теоретик улмо рӱдӧ ойыртемжым — эше ик гана пеҥгыдемден ончыкта. «Доктриным» шындарыме гоч социализмым илышыш пуртымо нерген огыл тудо шонен, а революцийлан кӧра лийше йӧршын у условийыште илышым саемден колтымо да виктарыме нерген, калыкын эн кӱлешан интересше нерген шонен.

Граждан сар у обществыш утларак келшен толшо корным тудын кычалмыжым кӱрлын, а событийын чынжым кузе вийнен кайымыже кавалерист семын коммунизмыш тӧрген пураш шонымо ӱшаным кумыктен.

Ленинын социализм нерген шонымашыжым авалтыше тӱҥ поянлык, социалистический идейым ямдылымаште тудын ыштыме тӱҥ надырже тудын нэп дене кылдалтше пашалаштыже да политикыштыже да, конешне, «сугыньыштыжо». Ленинын социализм теорийым ямдылыме пашажын у этапше лач тушто тӱҥалеш.

...мом критиковатлен, мо ваштареш выступатлен, мо верч пеҥгыдын шоген гын, чыла тидыжым свежа шинчаончалтыш дене авалташ гын, чыла тыштыже тӱҥжым ойырен ончаш гын, очыни, тыге рашемден каласаш лиеш ыле: тиде социализмым у семын умылаш тыршымаш да торжалык, ваш-ваш ужмышудымаш шӱлыш озаланымылан кӧра икте-весышт деч ойырлен шогышо еҥ-влакым чак чумырымо, нуным илыш тӱзатыме пашаш ушымо але, мемнан кызыт ойлымына семын, Российлан социальный справедливостьым да пашаче еҥ-влаклан пиалан илышым ыштымашке шуаш тыршымаштыже тудым цивилизованно виянгдымаште участвоватлаш, тиде пашаш ушнаш але кеч изишак полшаш ямде улшо чыла еҥым консолидироватлаш полшышо у йӧным кычалмаш.

Пӱтынь крестьянство дене чак кылым да «чын соотношенийым» ыштыме идей лач тышеч лектеш. У власть велыш интеллигенцийым да «спец-влакым», иктешлен каласаш гын, калыкын ойырен налмыж дене келшаш ямдылалт шушо чыла еҥым савыралаш тыршымаш тышеч лектын. Тӱнямбалсе цивилизацийын шумо чыла сеҥымашыжым кучылташак тыршыме идеят тушечак лектын. Пашан рӱдыжӧ политический кучедалмаш гыч «культурный» пашам план почеш шуктен толмашке кусаралтеш. Тиде кумдан умылымо «культурный» пашаже класс-влак кокласе отношенийымат, экономикымат, лачшымак налмаште культурымат авалта. Экономический виянгмашын рынке, торговля, финанс, капитал, тидын шотыштак концессий гоч иностранный капитал гай рычаг-влакым кучылташ тунем шуаш чот требоватлымашат тышечак лектын шога. Тӱнямбалсе пашазе движенийыште Октябрьский революцийым умылыдымо-влак дене ик ойыш шуаш тӧчымашат тышечак лектын шога. Западысе буржуазный лагерьыште «мир партий» дене келшен илаш тыршыме кумылат тушечак.

Тыште революцийыште революций нерген ойлалтын, манаш лиеш. Можыч, Октябрьский гаяк келге, да можо поснак кӱлешан — тынысле, обществылан шкенжым шке социалистический негызеш эркын-эркын ваштaлтен толаш корным почшо революций нерген ойлалтеш.

«Гражданский мир» нерген идейым лач тыге умылтараш лиеш. Тиде идей нерген йодышым Ленин 1921 ийыште шынден да тудым элын ончыкылык виянгмашыж дене веле огыл, тыгак тӱнямбал политика дене викак чак кылден (44 том. 78, 80 стр.).

Чаманен каласаш логалеш, тынысле условийыште... семынак йодыш пеш пусын шындалтын: у политика кӱлеш, политический системым реорганизоватлаш кӱлеш, чынже денак федеральный государство кӱлеш.

Нине проблема дене кызыт мемнан пӱтынь мланде тӱкна ила. Нине проблемымак решатлат Верховный Совет, Президент, правительство. Пайдале экономический политикым ямдылымаш да тичмаш виян рынкым ыштымаш — мланде нерген закон негызеш мланде реформым эртарыме, кресаньыкым мланде дек уэш пӧртылтымӧ, тудым мландын тичмаш озашкыже савырымо гаяк эн ончыч шукталтшаш задача. Еҥ-влакын йодмашыштым шуктымаште, илышым саемдымаште тура савыртышым ыштен кертына але уке, тидыже мемнан нине задачым мыняр чот пеҥгыдын да радамлын шуктен толмына дене чак кылдалтеш. Лач тыгай шонымаш дене кызыт президентский власть экономический реформылан радикализм шӱлышым пуымо пашалан пеш чак пижын. Мемнан пӱтынь виянгмашнан рӱдӧ йодышыжо тидын дене кылдалтын. Тыште базисыште пеш кугу ваштaлтышым ыштыме концепций нерген, а тугеже надстройкыштат, обществын чыла институтыштыжат пеш келге ваштaлтышым ыштыме концепций нерген ойлалтеш.

Ыштышаш ваштaлтышын направленийже могайрак, тудо ойырен налме корно дене, перестройкын стратегический установкыж дене, гуманный демократический социализмыш кайымына дене келшен толеш мо?

Мыйын вашмутем тыгай: да, келшен толеш. Рынок, озанлык пашам шуктен толмо у форма-влак социализмланат келшен толыт, нуныжо собственность дек ваштaлтыме отношенийеш негызлалтыныт. Вет социализм — тиде эрык, калыкын живой творчествыже, социальный справедливость да аралалтме йӧн, калыкын улан илышыже. Тыгеракын ме социалистический общество нерген шкенан шуко шонымашнам туран ваштaлтена, социализмын тӱҥ ойыртемжым умылымаштына ончыко тошкалына. Да тидыже ты годымак мемнан практический пашанам куштылемда.

Ме корным чын ойырен налына. Перестройка пашаштак мемнан шонымашна тыге чотак ваштaлтын. Тиде ӱшаным йомдарыме акт огыл, а социализмын у экономикыж велышкыла радамлын ошкылым ыштыме шотышто шоналтен ямдылыме программа.

Уже чылан шижын шуктеныт: политический реформат илышыш пеш шуко уым пурта. Республиканский ден верысе Советлашке первый гана перестройка шӱлышан сайлымаш эртыш. Тудо политический ...дале властьын — чын ленинский шӱлышыжым угыч шочыктышаш улына.

Мемнан элыште у обществын решатлыше кумшо элементше — шуко национальностян государствын федеральный чоҥалтмашыже. Ленинын опытыштыжо тидын шотыштат кӱлешанже, пайдалыже шуко. Ты шотыштак ме российский революцийлан пеш кӱлешан тиде йодыш нерген тудын умылымашыже кузе ваштaлт толмым ончалшаш улына.

Капитализмын ыштыме объединительный тенденцийым Ленин тӱнямбалсе сар деч ончыч экономически прогрессивныйлан шотлен да, марксист-влак кокла гыч кугурак ужашыж семынак, федераций ден децентрализацийым йӧрдымылан шотлен (24 т., 143 с.). Тидын годым централизоватлыме государствыште кодаш шонышымо-влакын ойырлаш праваштым кеч-кунамат пеҥгыдын арален шоген.

Туге гынат сар жапыште ылыжше национальный движенийлан кӧра да поснак Российыште тӱҥалше революцийлан кӧра Ленин шке шонымашыжым туран ваштaлтен.

Национальный строительство шотышто шонымашым тыге ваштaлтымымат Ленинын ыштыме пеш кугу да чын ошкыллан — Брест ден нэп семынак — шотлаш кӱлеш, шонем. Пале, тудлан тиде йодыш шотыштат тушман-влак ваштареш гына огыл, тыгак партийысе соратник-влак ваштареш эн пытартыш кечылаж марте виян кучедалаш логалын.

Октябрьын сеҥымыже самоопределений нерген йодышым практический паша радамыш шынден. Наций ден калык-влаклан пырля илаш йӧным ыштыде, Российыште у обществым чоҥаш лийын огыл. Но кугу освободительный революций годым (тудо тыгак кугыжан великодержавий ваштареш виктаралтын), мутат уке, центр деч ойырлаш тыршыме тенденций виян палдырнен. Империйын шаланымекше, калык-влакын илышым шке семын чоҥаш тыршымышт пеш шуко тӱрлӧ формым шочыктен. Лач национальный признак шот дене образований-влак ышталтыныт. Национальный ойыртеман областной территориальный автономий-влак лийыныт. Российысе да Украинысе губернийлаште лач экономический интересеш негызлалтше кугу автономий-влак шочыныт. Тышечын шукыжо кӱчык ӱмыран лийын, но форма-влакын тӱрлӧ улмышт чын калык революцийлан келшен толеш.

Ленинлан тeвe мо раш лийын: тӱрыснек добровольный федерацийым ыштыме дене, тидын годым самоопределенийлан — посна ойырлымо марте — правам тичмашын признатлыме дене гына элын единствыжым арален кодаш лиеш. Ленин кеч-кунамат единство верч шоген.

Ленинлан Сталин да тудын велыш шогышо-влак ваштареш пеш чот кучедалаш пернен. Нуныжо Российский ...

Партий кызытсе условийысе национальный политикын платформыжым темлен. Калык депутат-влакын съездыште, Верховный Совет моткоч кӱлешан пунчал-влакым — йылме нерген, экономический самостоятельность нерген закон-влакым — ямдылат. СССР гыч лекме радам нерген законым пеҥгыдемдыме. Союзный договор уэмдалтеш. Кызыт, векат, совет федерацийын пӱрымашыже дене кылдалтше законотворчествын эн ответственный этапше.

Федераций нерген, тудын типше-влак нерген, кылым кучымо уровень нерген Ленинын идейже кызыт уым кычалме пашаште тӱҥ йӧнлан шотлалтеш. Ме ӱшанена, наций-влак кокласе отношенийым гармонизироватлен кертына. Сепаратистский, экстремистский паша огыл (тидыжым ме Прибалтикыште, Закавказьеште, СССР-ын ятыр моло кундемыштыже ужына), а тыматлын, сайын шоналтен, закон дене келшышын ыштыме паша мемнам чыла наций-влакын эн тӱҥ интересыштлан келшен толшо цель дек конда, шуко национальностян мемнан кугу содружествылан у шӱлышым пуа.

Йолташ-влак! У обществыште — тушко ме перестройка гоч каен шогена — уэмдыме, реформироватлыме Коммунистический партий пашам ыштышаш.

Ме КПСС-ын XXVIII съездше лишемме жапыште илена. Партий нерген йодыш шотыштат савыртышым (тиде савыртыш шке значенийже дене Ленинын вуйлатымыж почеш «у типан» партийым ыштыме дене тӧр шога) ышташ историй шкеак кӱшта. КПСС ЦК-н Платформыжо, Уставын проектше — кызыт нуным коммунист-влак да пӱтынь общество рӱж да критически каҥашат — Коммунистический партийын виянгмаштыже тиде принципиально у этаплан тӱҥалтышым пыштеныт.

Йодышым тыге шындымаш ленинский партийный традиций дене кузе кылдалт шога? Тиде кыл эн ончычак тeвe кушто палдырна: партийын виянгмыже элыште да тӱняште объективный обстановкын ваштaлтмыж деч зависитла. РКП(б)-ын X съездыштыже — тудым ме утларакше партийын единствыж нерген резолюцийлан кӧра гына ушештарена — вес, тӱҥ резолюцийым — «Партийный строительство йодыш шотышто» резолюцийым — лукмо. Тушто каласыме: «Партийный организацийын формыжо-влак, тыгак партийный организацийын пашам ыштыме йӧн-влак абсолютно чын, революционный процессын чыла тошкалтышыжлан келшен толшо лийын огыт керт. Мӧҥгешла, ойлалтын тушто, организацийын формыжо да пашан йӧнжӧ тӱрыснек тиде конкретный исторический обстановкын ойыртемже дене да тиде обстановка гыч викак лектын шогышо задача-влак дене кылдалт шогат» (КПСС в резолюциях...», 9-ше изд., 2 том, 323 с.).

...лынын ленинский нормыжым пӧртылтымӧ дене гына серлагаш ок лий. Пӱтынь элын илышыжым пужен ыштымаш тагастараш лийдыме кугу задачым шынден.

Обществылан социалистический корно дене кайыше, гласность, правовой государство, политический плюрализм условийыште эреак демократический йӧн дене гына пашам ыштыше авангардный партий кӱлеш. Тиде у условийыште пашам ышташ тунем шуэш гын веле, партий калыкын кугурак ужашыжым шке почешыже вӱден нангаен, гуманный, демократический социализмыш каен шогымаште чыла социальный слойым да тӱрлӧ национальность-влакым чак чумырен кертеш.

Шкенжын чын улмыжлан калыкым ӱшандарен кертме шотышто КПСС-ын кугу традицийже уло. 1917 ийыште тудым поктылыныт да шыгыремдылыныт гынат, партий икмыняр тылзе жапыште пеш кумда массын симпатийжым да поддержкыжым шке векше савырен кертын. Ленин тыге умылтарен: большевик-влакын агитацийышт утларак виян лиймылан кӧра огыл калык нунын почеш каен. Уке, пашаже тыште: нунын агитацийышт чын лийын. (40 т., 69 с.). Февральысе революций политический илышын кӱшыл лончышкыжо шагал огыл политикан ден демагогым луктын, нуныжо элын азапшылан кӧра тургыжланыме деч коч шкеныштын амбицийышт да политический карьерышт верч тыршеныт. Калыкым чот моктымо, тудым утарыше калык манын увертарыме шуко миллион сӧрал мут пашазе, кресаньык, салтак-влак ӱмбак колталтын, нунын вуйышт ым аҥыртарен.

Тунам массын политически вияҥ шудымыжым эксплуатироватленыт, ондалкален, сӧрал мутым ойлыштын, икмыняр ыраш «пиалым» мучашдымын сӧрен, масса дене шинчаорак манипуляцийым ыштылыныт (31 т., 158 с.). Чыла тидыжым Ленин йӧрдымылан шотлен. Тудо каласен: «Ме шарлатан огынал... Чыла революцийым лач тeвe мо пытымашке шуктен: тиде — мут оргаж, революционный калыклан йӧраш тӧчымаш. Пӱтынь марксизм тыге туныкта: революционный мут оргажлан, поснак тугай жапыште, кунам тудлан кумда корно почылтын, вуйым пуыман огыл» (31 т., 105, 108 с.).

Да варажым мо лийын? Февраль деч октябрь марте — тунам шкалан корным ойырен налаш тичмаш эрык лийын да шуко партий шке коклаштышт виян кучедалыныт — большевик партий шке радамжым икмыняр лӱтӱжем еҥ гыч икмыняр шӱдӧ тӱжем еҥ марте кутемден да шке почешыже ятыр лу миллион еҥым вӱден нангаен.

Калык коклаште влияний верч кучедал моштымо шот гыч ончымаште элын илышыштыже кызытсе савыртыш партий деч тыгаяк политический активностьым йодеш.

...решла шогалтымашт ... 20-шо ийла тӱҥалтыште тыде умылымашым Ленинын соратникше-влак марксизмым виянгдымаште у этапым ончыктышашлан кучылташ тӱҥалыныт. Тидыже Ленин могырым келшыдымашым луктын. Скромный улмыжлан кӧра веле огыл Ленин тидын дене келшен огыл, а эше тeвe молан: Ленин посна тичмаш теоретико-философский системым ыштышылан шкенжым нигунамат шотлен огыл. Тудо шкенжым Марксын тунемшыжлан гына шотлен да теорийыште ыштыме пашажым марксистский учениийын ужашыж семын гына аклен ончен.

Ленинизм гай теоретический да политический категорий нерген йодыш шотышто, а ленинизм деч посна XX курымышто айдеме тукымын прогрессым чын умылаш нигузеат ок лий, моткоч ответственный лияш кӱлеш. Да историй ден теорий шотышто кумыкташ тыршыше-влакын чот шӱкен шогымыштлан, наукым сайын палыдыме-влакын шӱкен шогымыштлан вуйым пуаш огеш кӱл.

Мыланна ленинизм живой да действенный теоретический, идейный да нравственный вий лийын кодеш. Кызыт ме Ленинным пеш чот лудын лекташ тыршена, тиде пашам творчески ыштена. Ты паша тыглай лийын огыл да ок лий. Перестройка жапыште да тудын шочыктымо пеш неле проблема-влаклан кӧра ме тиде пашам активын шуктен шогена. Шукыжым ыштыме, но эше КПСС-ын XXVIII съездшылан ямдылалтме жапыште, тыгак съездыштат да партийын у программыжым ыштен ямдылыме годым утларак тыршаш логалеш.

Ленинын духовный наследийыштыже мо огеш тоштем, чылажланат энгертен, кызытсе шинчымаш дене пойдаралтын, айдеме да общество нерген наукын эн у сеҥымашыжым кучылташ тунемын, ме шкенан жапысе проблема ден ӱжмашлан шкенан вашмутым кычалаш тӱҥалына.

Йолташ-влак! Мемнан обществын социалистический перестройка деч ушан-шотан вес корно уке. Перестройка — нелылык гыч лекме сложный корно, но тудын деч кораҥаш огеш лий, тиде — чынжымак прогрессыш шумо корно. Да ме тиде корнышто Ленинын наследийже деч посна, мемнан эн у историйын да тӱнямбалсе историйын опытышт да урокышт дене пойдаралтме наследий деч посна ончыко каен огына керт.

Перестройкын сеҥымашыже — пӱтынь цивилизацийын виянгмаштыже моткоч кӱлешан ошкыл. Тиде ошкыл тугай кугу ваштaлтышыш кондышо эпохын тӱҥалтышышкыже, чынжым каласаш гын, революций-влакын тӱҥалтышыжышт савырнен кертеш, могайышт йӧн денат — вий дене темдыдыме, демократический йӧн дене — результат денат тӱням, Ленинын шонымыж семынак, мланде ӱмбалне айдеме тукымын молан илыме эн тӱҥ шонымашке луктыт. (Совым кырымаш).

ӰШАНЫМ ЫШТЫМЕ

Делегатыш кандидат-влак дене палдарена

Марий областной партийный организаций деч КПСС XXVIII съезд делегатыш кандидат-влакын кӱчык автобиографический данныйышт дене республикысе коммунист-влакым умбакыже палдарена.

5-ше №-ан ВОЛЖСКИЙ ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

ЗОТИН Владислав Максимович. 1942 ийыште шочын, 1967 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян. Ял озанлык производствылан инженер-влакым ямдылыше институтым да КПСС ЦК пеленсе Высший партийный школым тунем лектын. Паша корныжым Йоласал районысо «Правда» колхозын прицепщикше семын тӱҥалын. Институтым тунем лекмыж деч вара специальность дене — Параньга районысо ял озанлык производственный управленийын тӱҥ инженержылан ыштен. Вараже Параньга, Куженер да Волжский районлаште комсомол, совет да партийный пашаште тыршен. 1985 ийыште КПСС Волжский горкомын первый секретарьже лийын. Тудо кугу общественно-политический пашам шуктен шога, КПСС обком член, Марий АССР Верховный Советын калык депутатше.

КНУТОВ Александр Иванович. 1924 ийыште шочын, 1970 ий гыч КПСС член, руш, кыдалаш специальный образованиян. Марий целлюлозно-кагаз техникумышто техник-электромеханик специальностьым налын. Кугу Отечественный сарын участникше. 1959 ий годсек Волжск олаште вургем ургымо фабрикыште пашам ышта, цех начальник деч вургем ургышо «Марий эл» объединенийын генеральный директоржо марте кушкын. Предприятийысе общественно - политический илышыште активнын участвоватла, партийный бюро член, марксизм-ленинизм школышто лекторский групым вуйлата.

КОНДРАТЬЕВ Юрий Алексеевич. 1933 ийыште шочын, 1962 ий гыч КПСС член, руш, кыдалаш специальный образованиян. Марий целлюлозно-кагаз техникумым тунем лекмекше Марбумкомбинатысе кагаз фабрикыште мастерлан, варщиклан, инженерлан, старший инженерлан да фабрика начальниклан ыштен. Ты пашаче коллективыште завком председательын заместительжылан да партком секретарьлан сайлалтын. 1983 ий гыч КПСС Волжский горком пеленсе партийный комиссийын председательжылан ышта. Партий горком член.

ВАСТУХОВ Валентин Николаевич. 1935 ийыште шочын, 1961 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Воронежский ял озанлык институтым тунем лектын...

строитель. Пашаче корныжым Чиркейгэсстройысо 1-ше №-ан СМУ-н мастерже семын тӱҥалын, строительный организацийлаште 18 ий утла пашам ыштен да «Чебоксаргэсстрой» строительство управлений начальникын заместительже марте кушкын. 1990 ийыште калык депутат-влак Козьмодемьянский горсовет исполком председательлан сайлалтын. Партком член.

НЕМЦЕВ Иван Валерьевич. 1939 ийыште шочын, 1962 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Н. К. Крупская лӱмеш Марий государственный педагогический институтым тунем лектын. Паша корныжым 1956 ийыште Кокшайский леспромхозын десятникше семын тӱҥалын. 1957 ий гыч кызытсе жап марте калык туныктымо пашаште тырша. 1989 ийыште Юркино кыдалаш школын завучшылан шогалтеныт. Райсоветын калык депутатшылан сайлалтын, Козиково чодыра комбинатысе партком пеленсе политпросвещений кабинетым вуйлата, пропагандист.

СОРОКИН Николай Викторович. 1950 ийыште шочын, 1980 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, ученый агроном, Марий государственный университетым тунем лектын. Паша корныжым 1972 ийыште агроном семын тӱҥалын. 1981 ий марте Курык марий районышто комплексный бригадын бригадиржылан, тӱҥ агрономлан, совхоз директорын заместительжылан да директорлан ыштен. 1981 ий гыч Килемар районысо «Ардинский» совхозын директоржылан пашам ышта. КПСС Килемар райком бюро член, Марий АССР Верховный Советын да Арда сельсоветын калык депутатыштлан, АПО совет правленийын председательжылан сайлалтын.

7-ше №-ан МОРКО ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

ХАТИУЛЛИН Асхат Сахибуллович. 1957 ийыште шочын, 1979 ий гыч КПСС член, татарин, высший образованиян, Н. К. Крупская лӱмеш Марий государственный педагогический институтым да Марий совхоз-техникумым тунем пытарен. Паша корныжым 1976 ийыште Морко районысо Нурӱмбал кыдалаш школын туныктышыжо семын тӱҥалын. Вараже комсомол ден совет органлаште, партийный организацийын освобожденный секретарьжылан ыштен. 1988 ийыште КПСС Морко райкомын идеологи-

ный организаций секретарь лийын. Марий государственный ял озанлык опытный станцийын отделжым вуйлатен, «Семеновский» госплемзавод директорлан ыштен. КПСС Советский райкомын икымше секретарьжылан, Марий агропромышленный комбинат генеральный директорын заместительжылан сайлалтын. 1988 ий годсек — КПСС Медведево райкомын икымше секретарьже. Марий АССР Верховный Советын калык депутатшылан сайлалтын, КПСС обком член.

9-ше №-ан ПАРАНЬГА ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

ГОРДЕЕВ Виталий Константинович, 1952 ийыште шочын, 1974 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян, Казаньысе ял озанлык институтым да Чебоксарысе кооперативный техникумым экономист-бухгалтер да товаровед специальность дене тунем пытарен. Паша корныжым Параньга районысо «Знамя» колхозышто тӱҥалын: бухгалтер, тӱҥ бухгалтер да экономист лийын. Шым ий партийный пашаште ыштен, райпо правлений председательын торговля шотышто заместительжылан шоген. 1987 ий гыч — «Знамя» колхозын планово-учетный отделжын начальникше. Пашам сайын палыше, инициативым ончыктышо, творчески шонкален моштышо специалист.

КИНДУЛОВ Николай Георгиевич, 1938 ийыште шочын, 1974 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян, Казаньысе государственный медицинский институтым тунем пытарен. Кыдалаш школ деч вара Шернур районысо «Ленин корно» колхозышто радистлан ыштен. Институтым тунем пытарыме деч вара шке районышкыжо пӧртылын да тӱрлӧ должностьышто пашам ыштен: Кукнур участковый больницын тӱҥ врачше, рӱдӧ районный больницыште врач-педиатр да тӱҥ врачын заместительже лийын, 1982 ий годсек — тиде больницын врач-педиатрже. Тудлан «РСФСР здравоохраненийын отличникше» лӱмым пуымо.

ЯМБАГЫШЕВ Юрий Дмитриевич, 1955 ийыште шочын, 1980 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян. Марий государственный университетым воинженер специальность дене тунем пытарен. Вузым тунем лекмыж годсек Марий Турек районысо «Правда» совхозышто тӱҥ зоотехниклан пашам ышта. 1984 ий годсек иканаштак тиде озанлык директорын заместительжылан шотлалтеш. Общественный пашаште чулымын...

Кызыт депутатыш кандидат-влакым ойырен налашат ӧрат: кажне округышто ик еҥ веле огыл, кумыт да тылеч утларакат, кажныже шке платформыштыжо момгынат сайым сӧра. Тиде — уда огыл, шонем, мом ойырен налаш уло. Но чылаж годымак ойырен налаш куштылго огыл, вуй йыр чеслын шоналтыде ок лий. Мый тыге шонем: депутат лиеш гын, тугай еҥ лийже, кӧ, калык манмыла, яндар чонан. Южышт ойлат: ончалза, ончыкылык депутатда общественный транспорт дене коштеш але ямде машинаш шинчын кудалыштеш. Тидат шоналташ тарата, конешне. А мыйын позицием тыгай: ончалза, депутатыш кандидат общественный поянлыкым ешарен толшаш верч азаплана але тудым шалатылеш.

Кӧлан тӱшка пого шерге огыл, тудлан депутат мандат ала шкенжым арален кодаш гына кӱлеш.

Тенийсе сайлымашын кумшо туржо лиеш. Мый шуко округысо кандидат-влакын лӱмыштым ончен лектым. Теве ик кандидат тураште шогалде шым чыте. Такше илыме кундемем ты округыш ок пуро, но Марий АССР-ыште илыше еҥ семын, депутат-влак радамын яндарлыкше верч азапланыде ом керт. Кенета, шонем, огыт пале, кӧ тугай Помыткин Юрий Дмитриевич, 1947 ийыште шочшо, «Советский» совхозын директоржо, КПСС член, Советский поселкышто ила, тудо 114-ше №-ан АЛЕКСЕЕВСКИЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГЫШТО регистрироватлалтын.

Тӱжвач ончымаште, чыла сай.

Мутлан, сайлымаш деч ончычсо программыштыже тыге палемден: «Пӱртӱсым аралыме шотышто программым тӱрыснек сайлан шотлем». Палыме шуэш ыле: депутатыш кандидатын пашам ыштыме верыштыже пӱртӱс кузе аралалтеш?

Эше ик йодыш лектеш: ӱмаште июньышто 6-шо №-ан «Пачемыш» журналыште Ю. Д. Помыткиным кугу урлык имньым изи ак дене ужалымылан чотак пӱшкыл пуымо ыле, эсогыл тидын шумлык делам совхозысо товарищеский судыш ончаш пуымо, энгек лийме оксам тӱлыкташ пунчалме манме гыч шоктен ыле. Вара мо дене пытыш саде историй? Оксажым пӧртылтеныт але уке?

В. ЛОГИНОВ.

Йошкар-Ола.

Чынак, кӧм сайлена?

ЛИЕШ ГЫН, ЯНДАР ЧОНАН ЛИЙЖЕ

РЕСПУБЛИКА региональный озанлык расчетыш куснаш ямдылалтеш. Тыгай годым, ойлымат огыл, Верховный Советыште чынжымак калык пого верч чон йӱлен тыршыше, ушан-шотан оза-влак лийшаш улыт, нуно калыкын кажне кумыржым переген кертышт, ик теҥгем пыштен, кок теҥгем налын моштышт. Но, ойлена, налын кертышт да моштышт республикын чондайышкыже, тӱшка поянлыкым переген да шукемден толмашке.

Ынде конкретно Помыткин Ю. Д. нерген.

Верысе пӱртӱс дене Ю. Д. Помыткинлан, тышке совхозым вуйлаташ толмекыже, пел ий гыч вигак шинчаваш тӱкнаш пернен.

1987 ий 21 май вашеш йӱдым азап лийын каен. Вольык ашныме комплекс воктен терыс вӱд тӱргоч погынен да, авыртышым пӱчкын, эҥерыш чымалтын. Шуля эҥерыште ятыр кол тӱнчыген. Специалист-влакын шотлен лукмышт почеш, кок тӱжем теҥгеаш утла эҥгек ышталтын. Республикысе Госарбитраж тиде суммым бюджетын доходышкыжо озанлык деч — «Советский» совхоз деч — кӱрын луктын. Ынде тиде эҥгекым кӧ пӧртылтен вара? Титаканже уло але уке? Могай амал туткарыш пуртен? Тыге лийын кертмым ончылгоч шижтараш, корандаш ок лий ыле мо?

Пешак лиеш ыле да... Кол аралыме службын да районысо санэпидстанцийын представительышт совхоз директор лӱмеш эсогыл представленийым возеныт: авыртышым чоткыдемдыза, уке гын, терыс вӱдым сорлыклен огыда керт, маныныт. Тиде 14 майыште тыге шижтареныт...

Икманаш, мерым ыштaш ик арня ситен огыл, витне.

Совхоз директор Ю. Д. Помыткин да комплекс вуйлатыше В. М. Ефремов вараже судышто умылтарен моштеныт. Нуно коктынат вуйлатышылан азап лийме деч вич тылзе ончыч (октябрьыште — ноябрьыште) пашам ышташ тӱҥалыныт. Терыс авыртыш начар лийын гын, тыште ончычсо администрацийын титакшат уло. Шаулен ташлыше терыс вӱдым чарен шогалташ уже ок лий ыле: тиде лӱп верыш тунам техника дене пурен кертме огыл...

Тыгеракын, нунын мыняргынат титакан улмыштым шотыш налме негызеш кажныштлан щӱдӧ теҥге гыч тӱлыктымӧ. Икманаш, 2464 теҥге гыч 200-жым титакан-влак кӱшеш пӧртылтымӧ, молыжо керек: совхоз чыта.

Такше, шоналтет гын, эше 1986 ий октябрьыштак, ноябрьыштак, у «оза»-влак сайынрак ончал савырнат гын, кызыт тынар техника улмо ӱмбач калык погым майысе туткарыш огыт пурто ыле. Шыже изи кылме дене ышташ лиеш ыле чай?

Йӧра, мо каен, тудо кыша. Манмыла, вескаланан ушанрак лийман.

Лудшо вес йодышыжлан вашмутым вуча дыр. Тидын нерген ик шомакымат каласыме ок шу, молан манаш гын, судым эртарен жапым веле йомдареныт.

Но, лудшо йодышым колталын гын, вашештыде ок лий. Историй тыге тӱҥалын: 1986 ий октябрьыште «Руш тяжеловоз» манме племенной кок имньым «Советский» совхозыш налын кондымо. Кугу урлыкын акшат чапле. Нуным самырык вольык кӱтӱш шогалтеныт, вара тиде кӱтӱ гычак вес кок имньым шыл комбинатыш колтеныт, а учет гыч кок племенной имне акым списатленыт. Тыге племенной имне-влакын акышт иземын. Совхоз директор Ю. Д. Помыткин ойым ыштен: ик имньым Йошкар-Олашке ик еҥлан ужалаш кӱлеш. Ужалымашке лач саде «Руш тяжеловоз» урлык «Чудесный» имне логалын. Накладнойышто имньын балансовый акшым чын ак деч иземден ончыктеныт. Тидлан кӧра совхозлан кум тӱжем теҥге утла эҥгекым чыташ пернен. Шоям петыраш манын, жап эртымеке, ты имньым йӧрды-

мыш лукмо нерген актым возеныт. Тиде актым Помыткин пеҥгыдемден.

Районысо прокурор В. Д. Кульшетов Помыткин деч да имньым ужалыме дене кылдалтше эше кум еҥ деч 3212 теҥгеат 04 ырым кычал лукташ калык суд деч йодын. Марий АССР прокуратура материалым уэш терген лекташ кӱштен. Тылеч вара рашемын: «Чудесный» имньым ятыр жап эмленыт улмаш. 1988 ий февральыште тудо чомам лугыч кудалтен, моткоч торжа койышан лийын, кычкаш пуэн огыл. Сандене совхозын руководствыжо тудым ужален. Тыгай ойым Советский РОВД-ыште пидыныт. Тылеч вара эҥгекым пӧртылташ йодшо прокурор иск деч отказатлалтын. Калык судышто иктым гына каласаш кодын: черланыме деч вара саде имнет племенной лиймым чарнен, ужалымаште нарушений палдырнен огыл.

Туге гын, туге лийже. Но избиратель, векат, семынже шоналтыде ок керт: шыл комбинатыш вес имньым колтымо годым кугу урлык имньын акшым молан волташ кӱлын? Тунамже тудын племенной качествыже ала йомын огыл ыле? Акым иземден ончыктымо гын, тылеч вара тудын деч отношенийжат ваштылтын дыр. Шулдештарыме имньым шергакан племенной семын кӧ онча вара, тыгай годым кузе чомам от кудалте. Ала акым

чояланен иземдымашак племенной качествым йомдарымашке шуктен?

«Руш тяжеловоз» урлык — такше писын кушкын шушо, тӱлӧ имне, кужу ӱмыран, урлыклан тудым 25 нияш марте кучылтыт, пӱштым-шокшым, нелым-йӧсым чот чытен кертеш. А «Чудесный» ныл ият пелашак совхозлан йӧрдымыш лектын. Шотан оза тыгайыш шукта ыле мо? Племенным ончаш посна шогалта, шинчасортала арала ыле докан.

Вес тӱрлӧ ӧрыктарыше йодышат лектын кертеш: молан тиде имньым лач Г. С. Юнусовлан, Маргосуниверситетын кафедрыжын доцентшылан, иктаж-кӧлан весылан огыл ужалаш кӱлеш лийын? Имньым ашнаш йӧрдымыш лукмо гын, тугеже молан тудым шыл комбинатыш але пазарыш колтымо огыл? А мо, имне шылым шке совхоз пашазе-влак кокла гычат налше лектеш ыле, очыни? Райцентрысе калыкат тыгай шылым ок шӱкал чай? Судышто, конешне, нигӧ тыге йодыштын огыл, а избиратель, кандидатым аклышыжла, тидымат палынеже.

Эҥерыште кол, вӱташте имне — калык поянлык, конешне. Тиде кок сӱрет Ю. Д. Помыткинын илыш корныштыжо ала случайный гына: ну, тыглай ойлаш гын, ужын шуктен огыл.

Уке, тыге ойлаш огына тошт. Молан манаш гын, «Советский» совхоз деч ончыч Ю. Д. Помыткин Куженер районысо «Лесной» совхозышто директор лийын. Туштат кышам коден.

1980 ий май. Совхозышто сай пашам тӱҥалыныт, 400 презылан вӱтам чоҥаш пижыныт. Но проект уке, смета уке, плотник-влак дене договорым ыштыме огыл. А ныл еҥан строительный бригада лийын, тудым Газизьянов вуйлатен. Бригадирлан шоя наряд негызеш 17434 теҥгем утыждене тӱлымӧ, тышеч 15133 теҥгежым бригадир шке кӱсенышкыже налын. Шоя нарядым возымыжлан техник-строитель Т. А. Юрьевалан Газизьянов 1,5 килограмм ӱйым, платылык пӱчкышым да ужгам пуэн. Тидым Марий АССР Верховный суд взятка семын аклен. Ю. Д. Помыткин техник-строительлан шоя нарядым возаш кӱштен, тудыжо 16 тыгай нарядым возен. Тунам Ю. Д. Помыткинлан 1150 теҥгеат 98 ырым тӱлыкташ суд пунчалын.

Тидын нерген Куженер районысо калык судын 1982 ий 5 январьысе пунчалыштыже ойлалтеш. Тыште поснак ик абзацеш шогалде ок лий. Теве мо онгайже: эҥгекым Помыткин ден Юрьева ыштеныт, нуныштлан уголовный ответственность шот дене мутым кучыктышаш улыт ыле. 1981 ий 10 апрельыште Марий АССР Верховный суд Юрьеван титакшым тӱрыс рашемден. Туге гынат 2301 теҥгеат 96 ыр сумман гражданский искым МАССР Верховный суд ончыде коден, молан манаш гын, Салтакъял сельсоветын депутатше Помыткиным «СССР калык депутат-влакын статусышт нерген» СССР Закон негызеш угловный ответственность шот дене мут кучаш шогалтыме огыл, такше Марий АССР Верховный судын приговоржо почеш тудо, судитлыме Юрьева семынак, служебный положений дене торжан пайдаланыме шотышто титакан.

Теве кузе улмаш: Равиль Газизьяновым лу ийлан эрык деч посна коденыт, Юрьевамат наказатлыме, а Помыткин утлен кодын. Мо полшен? Салтакъял сельсовет депутатын мандатше.

Чын ойла В. Логинов: кӧлан тӱшка пого шерге огыл, тудлан депутат мандат, очыни, шкенжым арален кодаш гына кӱлеш.

Тыгайрак шонкалымашым таратыш лудшын серышыже. Чынак, кӧм сайлена? *Тыге йодыш тыгай огыл. Бюллетеньым урныш колтымо деч ончыч, векат, уэш-пачаш шоналташ перна.*

В. ВАЧАЙ.
С. ПЕТРОВ.

Алексеевич, 1933 ийыште шочын, 1962 ий гыч КПСС член, руш, кыдалаш специальный образованийан. Марий целлюлозно-кагаз техникумым тунем лекмекше Марбумкомбинатысе кагаз фабрикыште мастерлан, варщиклан, инженерлан, старший инженерлан да фабрика начальниклан ыштен. Ты пашаче коллективыште завком председательын заместительжылан да партком секретарьлан сайлалтын. 1988 ий гыч КПСС Волжский горком пеленсе партийный комиссийын председательжылан ышта. Партий горком член.

ПАСТУХОВ Валентин Николаевич, 1935 ийыште шочын, 1961 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Воронежский ял озанлык институтым тунем лектын. Ятыр ий агрономлан да тӱҥ агрономлан, совхоз-влакын марий трестыштын директоржын заместительжылан, ял озанлык продуктым ыштен налме да ужалыме шотышто управленийын отделжын начальникшылан. Волжский районысо ял озанлык производственный управлений начальниклан ыштен. Партийный пашаш сайлалтын, Марбумкомбинат директорын полышкалышыже лийын, 1980 ий гыч туштак директорын подсобный озанлык шотышто заместительжылан ышта. Комбинатысе парткомын членже, «Знание» обществын лекторжо.

СЕМЕНОВ Николай Федорович, 1955 ийыште шочын, 1987 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтым тунем пытарен. Паша корныжым Волжский электромеханический заводышто инженер-конструктор семын тӱҥалын, вараже отделысе бюрон начальникше лийын. 1989 ий гыч тиде заводысо партийный организацийын секретарьжылан ышта. Партийный радамым пеҥгыдемдымашлан да коллективыште массово-политический пашалан кугу вниманийым ойыра.

СТАРИКОВ Анатолий Степанович, 1946 ийыште шочын, 1979 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтым тунем лектын. 2-шо №-ан ГПТУ-што производствылан туныктышо мастерлан ыштен, теплоэлектроцентральыште машинист, пушеҥге обрабатыватлыше «Волжск» Марий производственный объединенийын тӱҥ предприятийыштыже мастер лийын. 1972 ий годсек Марий кагаз техникумышто туныкта. 1985 ий годсек тушток директорын заместительжылан ышта. Волжский горсоветын калык депутатше, «Знание» обществын лекторжо.

6-шо №-ан КУРЫК МАРИЙ ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

ГОРБАЧЕВ Сергей Анатольевич, 1948 ийыште шочын, 1981 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, В. П. Чкалов лӱмеш Горьковский инженерно-строительный институтым тунем лектын. Инженер-

калык депутатыштлан, АПО совет правленийын председательжылан сайлалтын.

7-ше №-ан МОРКО ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

ХАТИУЛЛИН Асхат Сахибуллович, 1957 ийыште шочын, 1979 ий гыч КПСС член, татарин, высший образованиян, Н. К. Крупская лӱмеш Марий государственный педагогический институтым да Марий совхоз-техникумым тунем пытарен. Паша корныжым 1976 ийыште Морко районысо Нурӱмбал кыдалаш школын туныктышыжо семын тӱҥалын. Вараже комсомол ден совет органлаште, партийный организацийын освобожденный секретарьжылан ыштен. 1988 ийыште КПСС Морко райкомын идеологический отделжым вуйлатышылан пеҥгыдемдалтын. Партий райком пеленсе дискуссионный клубым вуйлата.

ЯШИН Александр Дмитриевич, 1948 ийыште шочын, 1980 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Н. К. Крупская лӱмеш Марий государственный педагогический институтым тунем лектын. 1966 ийыште полупроводник прибор заводышто слесарь-сборщиклан пашам ышташ тӱҥалын, а институт деч вара калык образований системыште тыршен, профессионально-технический училищыште туныктышылан, директорын заместительжылан да директорлан ыштен. 1988 ийыште Звенигово районысо «Электродвигатель» заводысо парткомын секретарьжылан сайлалтын. Партий райком член.

8-ше №-ан МЕДВЕДЕВО ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

АНДРОНОВ Вячеслав Михайлович, 1940 ийыште шочын, 1978 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Саратовский политехнический институтым да СССР Министр-влак Совет пеленсе Калык озанлык академийым тунем пытарен. 1956 ийыште Саратов оласе заводышто токарьлан пашам ышташ тӱҥалын. Институтым тунем пытарыме деч вара строительный организацийлаште тӱрлӧ должностьышто пашам ыштен. 1987 ийыште КПСС Марий обкомын строительство отделжым вуйлатышылан пеҥгыдемденыт, а 1988 ийыште Марий агропромышленный комбинат генеральный директорын заместительжылан сайлыме. Кызыт — «Марагрострой» государственно-кооперативный проектно-строительный объединенийын председательже. Марий АССР Верховный Советын калык депутатшылан сайлалтын, КПСС обком член.

КУКАРИН Василий Александрович, 1938 ийыште шочын, 1961 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Саратов олаште ял озанлыкым механизироватлыме шотышто М. И. Калинин лӱмеш институтым тунем пытарен. 1956 ийыште комбайнерлан ышташ тӱҥалын. Институтым тунем пытарыме деч вара техникумышто туныктен, Йошкар-Ола совхоз-техникумышто партий-

до районный больницыште врач-педиатр да тӱҥ врачын заместительже лийын, 1982 ий годсек — тиде больницын врач-педиатрже. Тудлан «РСФСР здравоохранениййын отличникше» лӱмым пуымо.

ЯМБАГЫШЕВ Юрий Дмитриевич, 1955 ийыште шочын, 1980 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян, Марий государственный университетым зоинженер специальность дене тунем пытарен. Вузым тунем лекмыж годсек Марий Турек районысо «Правда» совхозышто тӱҥ зоотехниклан пашам ышта. 1984 ий годсек иканаштак тиде озанлык директорын заместительжылан шотлалтеш. Общественный пашаште чулымлыкым ончыкта.

10-шо №-ан У ТОРЪЯЛ ПАРТИЙНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

БАГРОВ Владимир Анатольевич, 1948 ийыште шочын, 1974 ий гыч КПСС член, руш, высший образованиян, Чуваш ял озанлык институтым тунем пытарен. 1971 ийыште Курык марий районысо «Волга» колхозышто агрономлан ышташ тӱҥалын, вара тӱҥ агроном лийын. 1974 ий годсек — Оршанка районысо «Смена» совхозын директоржо. КПСС райком бюро член, Оршанка агропромышленный объединений правленийын председательже.

КУЗНЕЦОВ Владимир Николаевич, 1949 ийыште шочын, 1980 ий гыч КПСС член, руш, тичмаш огыл кыдалаш образованиян. 1966 ийыште Горьковский областьысе «Сельхозтехника» Городецкий объединенийыште слесарьлан ышташ тӱҥалын. 1971 ий гыч «Сельхозтехника» Советский районный объединенийыште пашам ыштен. 1986 ий годсек — Советский ремонтно-технический предприятийын слесарьже. Общественный пашаште чулымлыкым ончыкта, партийный бюро членлан сайлалтын.

ПОСИБЕЕВ Григорий Андреевич, 1935 ийыште шочын, 1959 ий гыч КПСС член, марий, высший образованиян, Ленинградысе ял озанлык институтым да КПСС ЦК пеленсе заочный высший партийный школым тунем пытарен. 1959 ийыште Ленинград олаште ВЛКСМ Пушкинский райкомын икымше секретарьжылан ышташ тӱҥалын. Ленинградский областьысе «Подборовский» совхозын тӱҥ агрономжо, ВЛКСМ Ленинградский обкомын кокымшо секретарьже лийын. 1967 ийыште партийный пашаш налыныт — Ленинградский областьыште КПСС Кингисеппский райкомын кокымшо, вара икымше секретарьжылан сайлалтын. 1971 ий гыч КПСС Ленинградский обкомын ял озанлык отделжым вуйлатышылан, 1975 ий гыч тиде обкомын секретарьжылан пашам ыштен. 1981 ийыште партий Марий обкомын икымше секретарьжылан сайлалтын. КПСС ЦК членын кандидат, СССР калык депутат, Марий АССР Верховный Советын калык депутатше.

йыҥ гын, тыште ончычсо администрацийын титакшат уло. Шаулен ташлыше терыс вӱдым чарен шогалташ уже ок лий ыле: тиде лӱп верыш тунам техника дене пурен кертме огыл...

Тыгеракын, пуньын мыняргынат титакан улмыштым шотыш налме негызеш кажныштлан шӱдӧ теҥге гыч тӱлыктымӧ. Икмыняр, 2464 теҥге гыч 200-жым титакан-влак кӱшеш пӧртылтымӧ, молыжо керек: совхоз чыта.

Такше, шоналтет гын, эше 1986 ий октябрьыштак, ноябрьыштак, у «оза»-

колтеныт, а учет гыч кок племенной имне акым списатленыт. Тыге племенной имне-влакын акышт иземын. Совхоз директор Ю. Д. Помыткин ойым ыштен: ик имньым Йошкар-Олашке ик еҥлан ужалаш кӱлеш. Ужалымашке лач сад «Руш тяжеловоз» урлык «Чудесный» имне логалын. Накладнойышто имньын балансовый акшым чын ак деч изиемден ончыктеныт. Тидлан кӧра совхозлан кум тӱжем теҥге утла эҥгекым чыташ пернен. Шоям петыраш манын, жап эртымеке, ты имньым йӧрды-

лиймым чарнен, ужалымаште нарушений палдырнен огыл.

Туге гын, туге лийже. Но избиратель, векат, семынже шоналтыде ок керт: шыл комбинатыш вес имньым колтымо годым кугу урлыш имньын акшым молан волташ кӱлын? Тунамже тудын племенной качествыже ала йомын огыл ыле? Акым иземден ончыктымо гын, тылеч вара тудын дек отношенийжат вашталтын дыр. Шулдештарыме имньым шергакан племенной семын кӧ онча вара, тыгай годым кузе чомам от кудалте. Ала акым

колтымо огыл? А мо, имне шылым шке совхоз пашазе-влак кокла гычат налше лектеш ыле, очыни? Райцентрысе калыкат тыгай шылым ок шӱкал чай? Судышто, конешне, нигӧ тыге йодыштын огыл, а избиратель, кандидатым аклышыжла, тидымат палынеже.

Эҥерыште кол, вӱташте имне — калык ойлымаш, конешне. Тиде кол сурет-... Ю. Д. Помыткинын илыш корныштыжо ала случайный гына: ну, тыглай ойлаш гын, ужын шуктен огыл.

Уке, тыге ойлаш огына тошт. Молан манаш гын,

... ныт. Юрьевамат ... лыме, а Помыткин утлен кодын. Мо полшен? Салтакъял сельсовет депутатын мандатше.

Чын ойла В. Логинов: кӧлан тӱшка поро шерге огыл, тудлан депутат мандат, очыни, шкенжым арален кодаш гына кӱлеш.

Тыгайрак шоналтымашым таратыш лудшын серышыже. Чынак, кӧм сайлена? Тиде йодыш тыглай огыл. Бюллетеньым урныш колтымо деч ончыч, векат, уэш-пачаш шоналташ перна.

В. ВАЧАЙ.
С. ПЕТРОВ.

Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш

КОЧАН «АКАДЕМИЙЖЕ»

ЛЕНИНГРАД. Костя Гончаров кандаш классым пытарымекше Нахимовский училищыш тунемаш каен. Илышыште тыгай ошкылым ышташ ачаже веле огыл, тыгак кочаж дене, фронтовик, отставкысе подполковник Иван Матвеевич дене, военный илыш нерген чӱчкыдын мутланымашат кумылангден, очыни. Рвезын ачаже — военный медик, эше шукерте огыл атомный вӱд йымал пушыышто врач семын служитлен. Ачажат, Николай Иванович Гончаров, кочаже семынак подполковник.

Курсант-влак Кугу Отечественный сарын историйжым шымлат, а Константин сарын этаплажым кочажын эртыме фронтовой корно дене чак кылден, тагастарен акла. Москва лишне кредалмаш. Тушто минометный взводын командиржe Гончаров первый боевой наградым — кокымшо степень Отечественный сар орденым налын. Днепр гоч вончымо годым чолгалыкым ончыктымыжлан Богдан Хмельницкий орден дене наградитлалтын. Белорусский операцийыште участвоватлымылан Александр Невский орден дене палемдалтын. Польшышто кредалмаш нерген икымше степень Отечественный сар орден шарныктара. Кочан эше ик наградыже уло — гитлеровский Германийын территорийыштыже кредалмылан.

Уныкаҗлан Лариса Дмитриевна коважат шуко оҥайым каласкален, тудо Иван Матвеевич дене пырля ик дивизионышто тушман ваштареш кредалын. Лариса Дмитриевна медицинский сестра лийын, Сеҥымашым кондышо ий шошым командиржын ватыже лийын.

Училищын командованийже нахимовец-влакым интернациональный келшымаш, икте-весылан йолташ семын полшен шогымо шӱлышеш воспитатлышашлан тӱрлӧ мероприятийым чӱчкыдын эртара. Тушто Константин активнын участвоватла. Тыштыжат кочажын влиянийже шижалтеш. Вет тудын дивизионыштыжо тӱрлӧ национальностян салтак-влак — руш, украинец, якут, молдаван, киргиз, узбек салтак-влак — пырля кредальныт. Пенсийыш лекмекше И. М. Гончаров фронтысо йолташыже-влак нерген каласкалаш шонен пыштен. Тудо чылаже куд книгам возен. Тышеч ньлытше национальный издательстволаште лектын. Кишиневысе издательстве Иван Матвеевич шкеж дене пырля служитлыше молдаван-влак нерген «Сквозь горнило испытаний» книгам луктын. Якут издательство тудын «Я, брат, из пехоты» книгажым савыктен. Тушто якут фронтовик-влак нерген ойлалтеш. Киргиз издательство «Воин и труженик» книгам савыктен, тушто дивизионын командирже Киргизий гыч улшо салтакше-влак нерген каласкала. Ташкентыште лекше «Память огненных лет» книга узбек воин-влакын тушман ваштареш талын кредалмышт дене палдара.

Увольнениййыште лиймыж годым Константин кочан пачерыштыже чӱчкыдынак палыдыме еҥ-влакым вашлиеш. Тиде — сарын да пашан ветеранышт, инвалид-влак.

Иван Матвеевич сарын да пашан ветераныштын Московский районысо советыштын председательжын заместительжылан ышта. Тудо полшым йодын толшо чылалан еҥлан полша, ветеран-влакын социальный правашым аралышыжла, чиновник-влак ваштарешат ик гана веле огыл шогалашыже логалын.

Сандене тыге каласаш лиеш: кочан «академийже» — ончыкылык офицерлан чапле школ.

Снимкылаште: Гончаровмыт (шола гыч пурлашке) — Иван Матвеевич, Константин, Лариса Дмитриевна, Николай Иванович еш альбомым ончат; Иван Матвеевич Гончаровын фронтовой йолташыже-влак нерген возымо книгаже-влак.

ТАСС-ын фотожо.

Айдеме да закон

ПАША ДЕНЕ ПЕҤГЫДЕМДАЛТШАШ

СОВЕТ граждан-влакым законым пагалыме шӱлышеш воспитыватлымаште правам аралыше орган-влак изи огыл верым налыт.

Элыште преступность ваштареш кучедалмашым виянгден колтымо шотышто СССР Верховный Советын 1989 ий 4 августысо пунчалже дене келшышын, калык юстиций, суд, прокуратура да милиций орган-влак деч преступленийым тӱжвак лукмо, титакан-влакым закон почеш наказатлыме шотышто йодын кертеш.

Палемдыме шуэш, кодшо ийын правам пудыртылмым да преступлений лийшашым шижтарыме шотышто мемнан районышто изи огыл паша шукталтын. Теве эятора Эшполдино сельсоветысе Окулово ялыште, Куэр почингаште, Меке починнаште, Казанский сельсоветысе Васлий починнгаште, Шем починнгаште, Рушенер сельсоветысе Оспанга ялыште да икмыняр моло вереат преступлений лийын огыл. Но Казанский, Кугушен, Памашсола, Токтамыж, Кукнур, Чылдемыр, Мустай сельсоветласе яллаште да Шернур поселкышто правам пудыртылмо да преступленийым ыштыме факт огеш шагалем. Тыгай сӱретым шуко амал дене умылтараш лиеш. Но тӱҥжӧ, мыйын шонымаште, паша стильым вашталтыман, кажне пашаеҥын ответственностьшым нӧлталман. Калык суд пеленсе партийный организаций пашажым лачак тиде вадачым шуктымашке виктарен.

Теве партийный погынымаште коммунист-влак правам пудыртылмо да преступленийым ыштыме ваштареш кучедалме нерген йодышым каҥашеныт. Тыште сай могырым палемденыт: правам эскерыше орган-влак пашаштым икмыняр саемденыт, калык суд заседанийым чӱчкыдынак верыш лектын эртара, товарищеский суд-влак чулымынрак тарваныльт, калык заседатель-влак дене пашам утларак пайдалын эртараш тӱҥалме, шемер-влакым законодательство денат икшырымын палдарат. Районысо прокуратура паша саскажым тӱвыргыракым ыштышашлан шагал огыл тырша.

Но правоохранительный орган-влакын пашаштышт чырат шуко уло. Теве самырык-влак дене пашам ыштыме йодышым налаш. Преступлений ыштымым чотшо кушкеш, тудым тӱжвак лукмаш шагалем толеш. Правоохранительный орган-влакын пашаеҥышт хулиганство, аракам йӱмӧ да моло правонарушений нерген граждан-влакын увертарымыштым жапыште огыт терге, правовой пропагандымат начарын эртарат. Районысо юрист-влак кокла гыч шукышт лекций лудмо деч кораҥыт, радио дене огыт выступатле, «Призыв» райгазетышкат возаш кумылан огытыл.

Правопорядкым аралыме шотышто общественный пункт-влак, калык дружина, товарищеский суд, калык депутат-влакын группышт ӧрдыжтӧ шогат.

Ф. МУРЗИН,
пенсионер.

МАРИЙ ВОЗЖАЙ

А. И. Исаковлан

Марий Возжай,
Марий Возжай —
Шӱм-чон йомак да акыл
тушто...

«Татулыклан таза вож
сай!» —
Чонем тыгела мане тушто.
Ова лий ынде кокты йот.
Мылам илай лият, Аркадий!
Илыш тора гынат нигот,
Арка огеш кой вес аркаде.

Кеч шупшылтына пальыде,
Когыньнамат ик сомыл
ӱжын.
Йорталте кумыл-талгыдем,
Куан-оржам шаралте
кӱжгын!

Ме кушкына вӱд шавыде,
Но — жапым рвезынек
куралын.
Мый ом тол ыле чон ӱжде
Тынарыш — эргыже
Уралын.

Кузе памаш-влак вонгт
йончен,
Пога куатым вӱдшӧ
Юлын, —
Тендам сынен,
тендам ончен,
Тунемым савырыме юлан.

Палем: таза вож веле сай
Татулык вондо
саскангмаште.
Садлан, Возжай,
Марий Возжай,
Татулык шерге ош тӱнямыште!

Семен НИКОЛАЕВ.

Ижевскыште — марий пайрем

УДМУРТИЯ ден марий республика кокласе кыл эре пеҥгыдем толеш. Вет Марий кундемыштына удмурт-влак, Удмуртийыште марий-влак шагал огытыл. [illegible] республика, [illegible] шаш-шаш [illegible] илёныт.

Тиде койышан палдырныш Ижевск олаште эртыше марий культура пайремыште. Тудым Удмурт АССР культура министерство ямдылен. Пайремыш Ижевскыште илыше марий-влак, Граково ден Каракулинский районла гыч [illegible] марий [illegible] гыч [illegible] [illegible]. Самырык [illegible]

ЧОН ШУЛДЫРНА

Коман мелнам пурлалын
колто,
Да ит шӱкал пуражымат.
Эре пелен гын кумыл-родо, —
Пиал сиян илышыжат.

Сорта йӱла? Уке осалже.
Ок йӧртӧ шӱм волгыдынам
Тӱтан-пуламырын кышаже,
Кодеш жаплаш ой, ан
лыжгаже,

Да вӱчкалта чон шулдырнам.
Уремыш лек. Лӱнгалтыш
дене.
Чымалт я кӱш, я ӱлык лий.
Ялпа покшел куэ воктене
Полмезе-шамычнам вашлий.
Ужат, кузе йомартлын койыт,
Пеледше улыт тукымна.
Шинчаштышт — илышын
тул-ойып,
Шижде ит ӱмылтӧ гына.
Чылан чечен ешна гыч улыт,
Коваштын чинче падыраш...
Лиеш гын, икте лийже
«сулык» —
Эреак нуным йӧраташ!

В. БОГДАНОВ.

И. Речкинын фотожо.

Паяш шыргыжеш

Шижтарен

Ӱчымарий ала-кушеч вӱрвузык пӧртылеш. Нерже верже гыч сайынак кожганен — ӧрдыжкӧ онча.

— Мо лийыч? — йодыт тудын деч.

— Вес гана огыт пиж! — мушкындым рӱзалтыш Ӱчымарий [illegible] да нерым верышке шындаш пиже.

Айдеме верч

Мыскарачына олаcе паркыш уныкажымат луктын. Мичу йошкар тасма дене авырен шындыме нӧргӧ кувлакым ужылалтен йодеш:

— Молан [illegible]

[illegible] ынышт кае манын, — шыргыжалеш кочаже.

Икте кодын

Ола урем дене эртышыжла, Паяш ош тич сӧрастарышан, кожмак пӧръеҥым вашлие. Шонго тудым, чарнен шогалын, умшам карен ончен кодо.

— Кӧ тыгай? — йодо поктен шушо марий деч.

— Кугу мурызо, — мане тудыжо. — Ужыч, сӧрастарышыже-влак кузе чолгыжыт. А муралтатше мочол ямлын.

— Ой, вара чылашкыжат шуыныс. А ындыже туддан мо кодеш?

— Сайын мураш тунемаш.

Умылтарен

[illegible] жӧ гыч бадӱнг-г эҥден пуа да, ынде мо лиеш гын маншыла, кӱтен шога.

— Шым умыло, — вуйым эплын рӱзалта Кугумарий.

— Ах, шым умыло! — иралт кая Изимарий да адак тыршенак шелын пуа.

— Шым умыло, — тыматлын гына шуялта Кугумарий.

— У-ух, тый, эшеат ынет умыло! — тыге манын, каклаш мушкындым [illegible] шуктен ыле, ты татыште Кугумарий. Изимарийым вуйжо кугытан мушкындыжым чумыртен, жапым йомдарен шогыде, весетым саҥгаж гыч шолт шонтыктен чымен пуа.

— Умылышым, умылышым! — омсадӱр могырыш [illegible]

СЫМЫСТАРЫШЕ МАГНИТ

МЫСКАРА

ШУКЕРТЕ огыл паша деч вара диваныш каналташ возым. Тунамак кыжге нералтен колтышым. Пелашемын кычкырыме йӱкешыже омем кӱрылтӧ.

— Ачаже, вашкерак кынел! — чыштыра тудо, кидем гыч йоч-йоч шупшеш. — Тӧзӧ магнитан еҥгетым телевизор дене ончыктат. Ужат, циркачла веле шогылтеш. Орат веле...

Тыве-тово кынел шинчымат, шинчам туржын-туржын, «канде экраным» кӱташ тӱҥальым. Лачак «Шочмын кастене» телепередача рушла кая ыле. Чыник, пенсионер Суворов шке мастарлыкшым ончыкта улмаш. Вургемжым кыдал дангыт кудаш шогалын. Тудын фотосӱретшым республиканский газетлаште ужынам ыле. Ынде теве телезритель-влак ончык лектын.

Чара оҥгышкыжо тудо мом-гына сакален пытарен огыл! Орден ден медаль орам шонеда? Уке-е-е. Шӱм турашкыже резьбан сравочым тушкалтен, пеленже — совла-влакым, будильникым, эше ала-могай наста орам... Пуйто чыла тудыжым «Момент» клей дене пижыктен але шинчалан койдымо шӱртӧ дене кылден шынденыт. Тыге мый шонем. А те кузе — ом пале. Чынжым гын, тиде айдеме республикысе пӱтынь калыкым кугезе полководецна Суворов семын тале кредалмашлаште лӱддымылыкым ончыктымыж дене огыл — магнитан кап-кылан улмыж дене ӧрыктара улмаш. Газетлашкат тыге возымо. Тыгай еҥ-влак тӱняште мынярын улыт гын? Ала тудак веле?

Тыге шонен шинчылтмемым ватем лугыч ыштыш:

— Эй, марием-старикем, кайкетым писынрак кудаш шу! Чечасак капетым терген ончем.

— Шӱмбелем, таче массажым ит ыште, ок кӱл, — торешланем мый. — Ала-можо ракатланен кидымем веле шуэш. Кеч вожын каналташ эрыкым пу. Иеш чот ноенам.

— Массаж нерген ом ойло вет, тептердыме! Калыштет магнит уло-укем веле вет пален налнем! — шонымыж деч ынеж чакне медведево вел ватем.

— Магнитем ок лий гын, йырем компас умылла от пӧрд, тыге от шӱрагыш ыле, очыни. Ялт лайым кочкаш йӧратыше пырысла веле колт, — мыскара йӧре пӱшкылальым.

— Ане-но, — шыргыжалеш [illegible] шинчат мыйым селтын онча, а ушет йӧршеш весе нерген шона. — лӱмынак кидем дене вуем авырен шогальым да Овукем сотараш пижым. — Тиде наста дене сантаашкем печатьым шындынет мо-ли?

— Айда шогал, ит койышлане, марием, — кӱвар покшек кидем гыч шупшеш йытыра кап-кылан «магнитем». — Чечасак шӱм турашкет утюгым шындем, пеленже — мыным ик ыме салмам, вашкӱзымат пижыктен ончена...

Тыгак ыштыш. Эх-э, чара оҥгыштем утюг Петр I годсо кугу орденла кеча! Салмат кӱвар ӱмбак ок камвоч, «умшам карыше» вашкӱзат кап пелен пызнен. Томаша-а-а... Вот теве на!

— Кугыза, тый юзак улат улмаш, — мане Овукем, вара, чык-чык кечыше чыла пастам корт-корт поген налят, лопка оҥем пурла кидше дене коп-коп пералтыш. — Тыйын шӱмет магнитан, калтак! Теве молан шонто вует дене мыйым, самырык ӱдырым, солалтенат улмаш...

— Ой, юмо-пӱрышӧ, надур лийшаш деч мемнам кузе-гынат арале, — уэш-пачаш ыреслен, изи пӧлемышкыже пурен шыле оньыкувам, вара пеле почылтшо омса гыч эн аяр мут мундыраже роҥгылто: — Веҥгым юзак улмаш, юзак. Тыгай ок лий гын, шӱдӧ витле менте тора гыч мотор качылан марлан лекшаш Овукем сымыстарен ок кондо ыле. Ынде вот ала-кушто Мосара кундемыште поцанг. ий еда шошшо икшывыштым онцо.

Мый шыдешкышым. Пелашемын кидше гыч утюгым руалтен нальымат, «командоватлаш» тӱҥальым:

— А ну-на, оҥгетым почлян! Можыч, тылт юзо улат. Колат, аватын эн йӧратыме, псиям-псиям саякше?

Тидым ужын, Овукемын аваже, ыреслен-ыреслен, караш тӱҥале:

— Ой-йой, ынде ӱдырем пытара ала-мо-о-о! Пу-у-уште-е-еш...

Тунамак пошкудына — Орина кува — пӱтырем мадейкла толын пурыш, почешыже — Мигыта кугыза.

— Мом тӧчеда? — надыр толяк дене мыйын век ончыктен, чыштыра Орина «магнитше», пондаш веле чытыра.

— Сымыстарыше магнитым кычальна! — чара оҥжым шылтыде, воштыл колтыш пелашем. — Можыч, тендан уло. Терген ончыза.

Нимолан брын, оньыкувам диваныш руаш вочкыла [illegible]

Ончылно улыт

ЙОШКАР-ОЛАШТЕ пӧръеҥ-влак коклаште шахмат дене Марий АССР-ын чемпионатше умбакыже шуйна. Вич тур деч вара ончыко Николай Кузнецов ден Андрей Винокуров лектыныт, вич очко гыч нылытым погеныт. Почешышт Александр Панин ден Василий Ибраев улыт.

Визымше турышто изирак сенсаций лийын — Волжск гыч перворазрядник Михаил Зальчинский мастерыш кандидат Валерий Фри деч модын налын. Моло партийыште опытан шахматист-влак утларак тале улмышт дене ойыртемалтыныт.

М. САНДЛЕР.

МОРКО РАЙОНЫН КУЛЬТУРА КЕЧЫЛАЖЕ

Республиканский руш драматический театр

23 апрельыште — А. Волков. «Оръеҥ мелна» комедий. Спектакльым Морко калык театр шынден.

24 апрельыште — А. Волков. «Ӱдыр кумыл» комедий. Спектакльым Тыгыде Морко культура пӧртын драматический коллективше шынден.

Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворец

25 апрельыште — Кугу концерт. Тушто районный культура дворецын академический калык хоржо да калык куштымаш ансамбльже участвоватла.

26 апрельыште — Районысо культура пӧрт-влакын фольклор коллективыштын концертышт.

И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училище

27 апрельыште — Морко районный культура пӧртын «Энсул» вокально-инструментальный ансамбльжын концертше.

Спектакль ден концерт-влак 19 шагатыште тӱҥалыт.

МОСКВА. Кумлан пальме пымлыше Игорь Борисович Чарковский азам вӱдыштӧ ыштыме йӧным тӱняште первый гана темлен, азам шочмекыжак ияш туныктымо системым ямдылен. Тудо кызыт ача-влакым йог йӧн вегызеш физически шуарыме у комплексым темла.

И. Чарковский темлыме упражнений системыжым бебийога манын лӱмлен. Авторын шонымыж почеш, тиде система азам тазалыкшым пеҥгыдемда веле огыл, шочмо годымак лийше тӱрлӧ экшыкым корангдаш йӧным пуа. Самырык ача-ава-влакты система дене Москваште «Атом» МЖК пелевсе «Таза еш» клубышто пальме лийын кертыт.

СНИМКЫШТЕ: Игорь Чар[illegible]

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мемнан садна. 9.05 — «Вернувшаяся в жизнь». Док. фильм. 9.35 — Казахстанын музыкальный фольклоржо. 10.00 — Гармонийын законжо. О. Нимейер нерген. 10.45 — Изи концерт. 11.00 — Российын суверенитетше. 2 передача. 12.00 — С. Иголинский шокта (фортепиано). 12.20 — Животный нерген. 13.20 — Коммерческий вестник. 13.50 — «Александр Пархоменко». Худ. фильм. 15.15 — Спектр. 15.45 — Эртыше жапын йӱкшӧ. Музыкальный передача. 16.35 — Политический диалог. 17.25 — «Шонанпыл» фестиваль. 18.00 — Тӱнямбал панорама. 18.45 — Мультфильм. 19.05 — Поро кумылым ончыктымо арня. 19.15 — «Фермер-90» фестиваль. 21.00 — Жап. 21.30 — Телескоп. 21.50 — Еш телевикторина. 23.00 — Телепортрет. КНР Госсоветын премьерже Ли Пэн. 23.30 — Популярный музыка увер. 1.00 — Увер.

КОЛЫШТСА

6.30 — Игече, программа. 6.32 — «Ужара» радиостанций. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — «Молан? Кӧ титакан? Мом ыштaш?» Изиготыш шудымо-влаклан программа. 7.55 — Увертарымаш. 15.15 — «Мнений». 15.45 — «Марла мутланаш тунемына» радиошкол. 15.55 — Шушаш арнян сылнымут садвечыже. 17.15 — Увер. 17.35 — «Диалог». Самырык-влаклан программа.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Не было ни гроша да вдруг алтын» — 18.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр
«Ох, уж этот царь Горох!» — 12.
Романс кас — 18.

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ курчак театр
«Аленький цветочек» — 11, 14, 18.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ
(Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворец)
Бари Алибасовын шоужо — 17, 19.30.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Рэмбо» («Первая кровь») — 9, 11.20, 13.40, 16, 18.30, 20.40.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
[illegible]

УДМУРТИИ ден марий республика кокласе кыл эре пеҥгыдем толеш. Вет Марий кундемыштына удмурт-влак. Удмуртийыште марий-влак шагал огытыл. Кок республика, кок калык эре ваш-ваш келшен илыт.

Тиде койышан палдырныш Ижевск олаште эртыше марий культура пайремыштат. Тудым Удмурт АССР культура министерство ямдылен. Пайремыш Ижевскыште илыше марий-влак, Грахово ден Каракулинский районла гыч да марий кундем гыч уна-влак толыныт. Самырык удмурт писатель В. А. Сергеев пайрем саус лийын. Тудо шкежат марла пеш чаткан кутырен мошта.

Поснак Йошкар-Ола гыч толшо поэт С. В. Николаев, самырык прозаик Г. Ф. Гордеев, самырык композитор ден мурызо-влак Надя ден Дима Исламовмыт, Козьмодемьянск гыч кӱслезе ӱдыр-влак пайремым сылнештараш полшышт.

Удмурт ден марий родо-тукым калык улыт. Тидын нерген ӱшандарышын да рашын каласкалыш Удмурт АССР гыч скульптор Б. М. Козлов. Тудо шкежат марий улмаш.

Пайрем саус эше иктым ушештарыш: марий ден удмурт литературылан негызым пыштыше Сергей Чавайн ден Кузебай Герд лишыл йолташ лийыныт.

Геннадий Гордеев «Марий ушемым» молан ыштыме нерген каласкалыш, тудын программыже да уставше дене палдарыш, варажым «Марий чаҥ» газетым, программа ден уставым печатлыме брошюра-влакым пуэдыш.

Мутланыме годымак тӱрлӧ коллектив-влак концертым ончыктышт, марла муро, куштымаш, почеламут-влак калыкын шӱмышкыжӧ куан тулым чӱктеныт.

Марий поэт Семен Николаев шкенжын почеламутлажым лудын ончыктыш, вара удмурт поэтесса Т. А. Чернова шкенжын возымо почеламутшым марла йоҥгалтарыш. Куэ от куане. Вет тыгай пайремже Ижевскыште первый гана лийын. Перестройкын толкынжо мемнамат авалтыш.

Пайрем кас ятыр йӱд лиймешке шуйнен.

А. ИСКАКОВ,
«Грак марий» клубын председательже.

...вузык пӧртылеш. Нерже верже гыч сайынак кожгапен — ӧрдыжкӧ онча.

— Мо лийыч?—йодыт тудын деч.

— Вес гана огыт пиж! — мушкындым рӱзалтыш Ӱчымарий да нерым верышке шындаш пиже.

Айдеме верч

Мыскарачына оласе паркыш унукажымат луктын. Мичу йошкар тасма дене авырен шындыме нӧргӧ куэ-влакым ужылалтен йодеш:

— Молан тыге ыштеныт?

— А-а, тиде? Пушеҥге-влак айдемым тошкен...

...шан, кожмак пӧръеҥым вашлие. Шоҥго тудым, чарнен шогалын, умшам карен ончен кодо.

— Кӧ тыгай?—йодо поктен шушо марий деч.

— Кугу мурызо,—мане тудыжо.—Ужыч, сӧрастарышыже-влак кузе чолгыжмыт. А муралтатше мочол ямлын.

— Ой, вара чылашкыжат шуынысе. А ындыже тудлан мо кодеш?

— Сайын мураш тунемаш.

Умылтарен

ЧОТ ӱчашен, ӱчашен, нимо шотым муде, Изимарий Кугумарийым пылыш тӱҥ...

...иралт кая Изимарий да алак тыршенак шелын пуа.

— Шым умыло,— тыматлын гына шуялта Кугумарий.

— У-ух, тый, эшеат ынет умыло!— тыге манын, как... ши мушкындым кӧлтал шуктен ыле, тый татыште Кугумарий. Изимарийын вуйжо кугытан мушкындыжым чумыртен, жапым йомдарен шогылде, весетым саҥгаж гыч шолт шоктыктен чымен пуа.

— Умылышым, умылышым! — омсадӱр могырыш чоҥештышыжла увертараш тырша Изимарий.

Василий ИЖБОЛДИН.

...ымем веле шуэш. Кеч возын каналташ эрыкым пу. Пеш чот носенам.

— Массаж нерген ом ойло вет, тептердыме! Кандыштет магнит уло-укем веле вет пален налнем!— шоныммыж деч ынеж чакне Медведево вел ватем.

— Магнитем ок лий тын, йырем компас умдыла от пӧрд, тыге от шӱрашышт ыле, очыни. Ялт лавым кочкаш йӧратыше пырысла веле колт,— мыскара йӧре пӱшкылалым.

— Ане-но,— шыргыжале илыш шулдырем, вара тунамак диван воктен шинчыше утюгым руалтыш.

— Но-но-о-о, ужамат, ...

...пытара але-мо-о-о! Пу-у-уштен-е-еш...

Тунамак пошкудына — Орина кува — пӱтырем мардежла толын пурыш, почешыже — Мигыта кугыза.

— Мом тӧчела?—кадыр толж дене мыйын век ончыктен, чыштыра Оринан «магнитше», поплаш веле чытыра.

— Сымыстарыше магнитым кычалына! — чара онжым шылтыде, воштыл колтыш пелашем. — Можыч, тендаҥат уло. Терген ончыза.

Нимолан ӧрын, оньыкувам диванышт руаш вочкыла лыпток волен шинче...

МАКАРТУК Геня.

...ынсотыме йӧным тӱнныште первый гана темлен, азам шочмекыжак ушт тунныктымо системым ямдылен. Тудо кызыт ача-влакым йот йӧн негызеш физически шуарыме у комплексым темла.

И. Чарковский темлыме упражнений системыжым бебийога манын лӱмден. Авторын шонымыж почеш, тиде система азан тазалыкшым пеҥгыдемда веле огыл, шочмо годымак лийше тӱрлӧ экшыкым корангдаш йӧным пуа. Самырык ача-ава-влакты система дене Москваште «Атом» МЖК пелепсе «Таза еш» клубышто палыме лийын кертыт.

СНИМКЫШТЕ: Игорь Чарковский шукерте огыл шочшо аза дене бебийога система почеш заниматла.

ТАСС-ын фотожо.

...РЕСПУБЛИКАНСКИЙ курчак театр

«Аленький цветочек» — 11, 14, 18.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ
(Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворец)

Бари Алибасовын шоужо — 17, 19.30.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)

«Рэмбо» («Первая кровь») — 9, 11.20, 13.40, 16, 18.30, 20.40.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)

«Ералаш»—10 (йоча сеанс). «Мужчина и женщина» —12. «Очень страшная история»— 14 (йоча сеанс). «Рэмбо» («Первая кровь») — 15.30, 17.30, 19.30.

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Встреча» (1 да 2 серий)— 9, 16, 20.30. Кужемдыме сеанс: «Земля, где родился Ленин», «Чаша терпения» — 11.35. «Чаша терпения» — 13.45, 18.35.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Люби и верь» (1 да 2 серий) — 9, 16, 18.30. «Модернисты» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 11.40, 21. «Легенда о белом драконе» — 14 (йоча сеанс).

«РЕКОРД» кинотеатр

«Роня — дочь разбойника» — 9, 14.30. Мультфильм киносборник — 10.50. «Новые амазонки» (кугыеҥ-влаклан гына) — 12.10, 18.30, 20.40. «Кингсайз» — 16.30.

«МИР» кинотеатр

«Просто Америка» (кугыеҥ-влаклан гына) — 9.30. «Танцуй, танцуй» (1 да 2 серий)—11.30, 18.30. «Волшебное наследство» — 14. «Ад, или Досье на самого себя» (1 да 2 серий) —15.40, 20.40.

ШӰРГЫЯЛ

Легенда

ОПАК лӱман марий илемжылан Тошсурт корем серыш верым ойырен. Тушто чыла шотыштат пеш йӧнан: корем вес могырым сорта гай вияш пушеҥгылан самырык куэр кушкын шогалын. Куэ-влак мотор кечыште туге сӧралын койыт, ончен шогымет годым уло тӱням мондет да нунын дене пырля, пуйто шулдыраҥын, кава помышыш кӧлталтат. Таклан огыл, очыни, марий калык тиде верым вараже отыжлан ойырен налын, юмылан кумалме верыш савырен да эре арален, эрыктен шоген. Куэр Опакым ош вургемже дене веле огыл куандарен. Тудо тыште кеҥежым куку мурымат колыштын, шӱм-чонжым луштарен, у илышын ончыкылыкшым мужедын.

Илем могырым, корем тиде велне, шолдыра укшан, лопка лышташан кугу пӱрдыш гай тумер кушкын. Ӱлныракше пӱкшерме, ломбо, пызле, ир олмапу-влак кундемым сылнештареныт.

Корем пундашыште Тошсурт эҥер йоген эрта. Йогынжо кугу огыл, но моткоч яндар вӱдан. Подыл колтет —пӱэтым кылмыкта, могыретлан лыж-ж лиеш, угыч вий ешаралтме гай чучеш.

Эҥерын кок могырыштыжат верын-верын олык шарлен кия. Кеҥеж мучко тушто мӱй пуш нерым чыгылта. Опак кугызат ир мӱкшым ашнен, кӧргашан пушеҥгылаш омартам йӧнештарен.

Опак ончычшым тиде верыш логалашат шонен огыл улмаш, но пӱрымаш конден. Шочынжо тудо Курык марий кундем гыч. Татар-влакын чот осалланымыштым чытен кертде, шочмо суртшым кудалтен, вуйвустык лектын каен. А ачажын ешыже кугу лийын. Эргыжын эрыкым кычал кайышашыжым пален налмеке, тудо кугунак ойгырен огыл, сугыньым гына пуэн:

— Пӧра, эргым, кае, ала тыйже эрыкыште илаш тӱҥалат.

Опак кужу корным эртен, тиде вер-шӧрыш толын лектын. Кундем келшенат, илаш кодын.

Сурт озан куваже кудо кӧргысӧ сомылым веле шуктен: вийлан начаррак улмаш, саллан икшывымат иктым веле ыштен. Шочшыжо эрге лийын. Микита манын лӱмденыт. Тудо ачаже гаяк топката капан, чевер чурийвылышан улмаш. Ушан йоча лийын. Пашалан пеш чулым, ачажлан полшаш кумылан кушкын.

Изинекак ачаже деч сонар пашалан тунемын. Латкок ияшыже годымак чодыраште сонарлымыж годым мӧдывуй маска дене кредалаш пижын. Чодыра айдеме ден ир янлык йӱкын мӱгыреныт. Микита кӱзӧ дене маскам шӱм тура гычак шуралтен пуштын. Вӱраҥ пытыше рвезе илемышке толын да ачажым маскам нумал кондаш полшаш нангаен. Тудын патырлыкше нерген увер илемла мучко шарлен, ятыр ӱдырын чонжым тарватен.

Микиталан латкуд ий теммек, аваже чот черланен да колен колтен. Суртыш кугу ойго толын.

Ӱдырамаш деч посна ешыште неле. Опак эргыжлан ӱдырым налаш темла. Тыге, латшым ийыш тошкалше Микита Ази кугызан ӱдыржым, Матрам, марлан налеш. Матраже вич ийлан кугурак гынат, пеш мотор да таза кап-кылан лийын. Ошкылал колта — вӱрет шолаш пура, шем шинчаже дене ончал шында — шулен кает, лыжга йӱкшым колат — уло тӱням мондет. Матрам моло каче-влакат йодыныт, ачаже виешат пуаш тӧчен, но тудо, патыр Микитан маска пуштмыжым колмеке, кушмыжым вучалташ лийын. Да вучен шуктен.

Талук гыч эрге аза шочын, ачаже гаяк пеҥгыде лийын. Эбукай лӱмым пуэныт. «Еш погынымеке, эре тошто семын сонар да мӱкш ончымо дене гына илаш неле лиеш», — шоналтен самырык марий да Тошсурт илем деч ик меҥге ӧрдыжеш, тӧр шем рокан верыште, чодырам куклен, пасум почын, курал-ӱдаш тӱҥалын. Аҥа вуешак у пӧртым чоҥен. Озаҥ кундем гыч, янлык коваште да мӱй дене вашталтен, имньым, орава ӱзгарым налын конден. Тыге, суртанпечан, вольыкан марий лийын.

Матра ий почела йочам ыштен. Но вич икшыве марте шуктен да пӱчкын кудалтымыла чарнен.

Икшывышт тыгыде улмо годым паша чот ситен. Ачаштымат Тошсурт илем гыч йоча ончаш конденыт. Опак чот шоҥгемын, мӱкшым моньончен кертын огыл, а ньогавлак дене эше шогылтын.

Опак куснымек, Тошсурт илем петырнен, но лӱмжӧ тачат кодын, тудо «Тошто сурт» манмым ончыкта.

Микитан Эбукай лӱман эргыже поснак кӧтырем кушкын. Куд пуд утла нелытан капше дене уло кундемыште ойыртемалтын. Чока тӱрвыжым нулал-нулал колтен, шуэн гына пелешткален. Кадыр йолжо дене тошкыштын, эркын тарваныльн, но пашалан ӧрканен огыл. Маскала пушеҥгымат вожге шупшын луктын кертын. Тудын вийжат, уш-акылжат ситен.

Эбукай чодыра куклымаште поснак тыршен. Курал-ӱдымӧ пасум кумдаҥден. Ачаже дене коктын Мачеҥер корем серыш чатка оралтым чоҥен шынденыт. Илен-толын сурт-влак эше ешаралтыныт. Ялым пеш чот шоҥго Опак кугыза Шыргыял манын лӱмден. «Шыргы» — курык марий мут, олык марлаже «чодыра» манмым ончыкта.

Ик кундемыштак Шӱргыял ден Чодыраял верланеныт. Нуным Поча корем гына ойыра. Опак лӱм гыч кундемыште Апаковмыт, эргыже Микита лӱм гыч Никитинмыт, маска гай Эбукайын лӱмжӧ гыч Эбукаевмыт фамилий лектын. Шӱргыялыште нине кум фамилий эн кумдан шарлыше улыт.

П. СТОЛЯРОВ.
Волжский район.

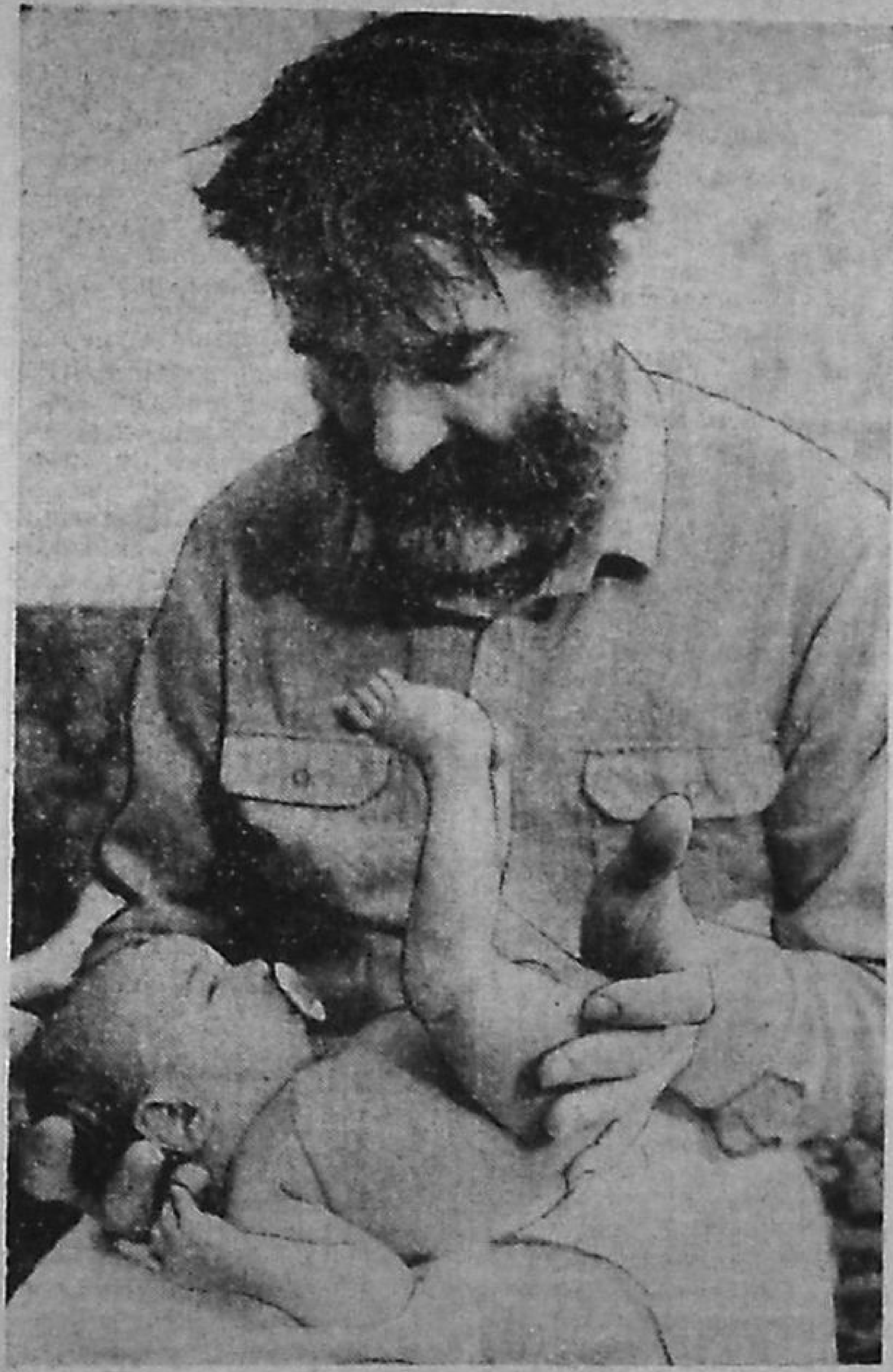

Печатьыште тайным аралыме шотышто управленийын коллективше ончычсо редактор, пашан ветеранже

Павел Алексеевич МАЛИНИНЫН

колымыж нерген чот ойганен увертара да тудын родо тукымжо ден лишыл еҥже-влаклан кугу чаманымашым каласа.

„Марийская правда" газет воза

Москваште В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темме кече лӱмеш торжественный заседаний лийын. Тушто «Ленин нерген мут» докладым СССР Президент КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачев ыштен. Докладым номерыште печатлыме.

Газет Марий областной парторганизаций деч КПСС XXVIII съезд делегатыш кандидат-влак дене палдара.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17601.

Газетын индексше 52710

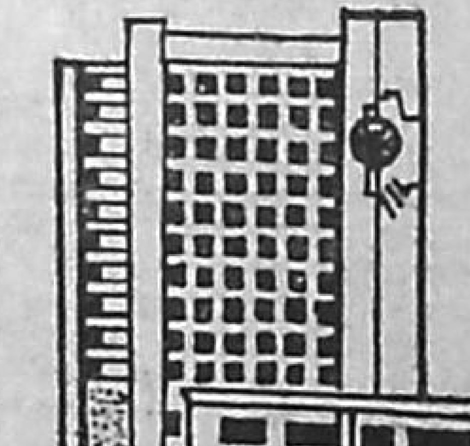

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40

Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26

Приемный — 5-37-91

Ответственный секретарь — 5-35-73

Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18

Идеологический — 5-54-34

Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89

Аграрный — 5-29-77

Совет паша да быт — 5-42-22

Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-43-72

Кусарыше — 5-39-55.

Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:

У Торъялыште — 9-15-19,

Моркышто — 9-16-86,

Звениговышто — 9-22-83,

Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00912. Заказ 232.